

ПОЛИЦИЈСКИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ДЕЛА

„Полицијски гласник“ излази једанпут, а према потреби и више пута недељно. Претплата се подaje у напред, и то најмање за пола године, код свију полицијских власти, и износи: 20 динара на годину за државна и општинска надлештва, а за све друге претплатнике у опште 12 динара годишње. За иностранство: годишње 24, полугодишње 12 динара у зауту. Поједини бројеви „Полицијског Гласника“ не продају се. Рукописи се не враћају.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

Указом Његовога Величанства Краља Петра I, на предлог Председника Министарског Савета, Министра унутрашњих дела, а по саслушању Министарског Савета, решено је да се:

Милосав Ж. Петровић, члан друге класе Управе града Београда, на основу § 70. закона о чиновницима грађанског реда, стави у пензију која му по годинама службе припада.

Из канцеларије Министарства унутрашњих дела, 16. јула 1905. г. у Београду.

КРЕТАЊЕ КРИМИНАЛИТЕТА

у месецу јуну 1905. год.

Према званичним подацима полицијских власти, у току месеца јуна тек. год. било је у Србији:

1. Убиства	37
2. Детоубиства	2
3. Нехотичних убиства	2
4. Покушаја убиства	28
5. Разбојништва	14
6. Злонамерних поништаја туђих ствари	39
7. Паљевина	16
8. Опасних крађа	16
9. Тешких телесних повреда	145

Од изложених дела пронађено је: убиства 33, детоубиства 2, нехотичних убиства 2, покушаја убиства 26, разбојништва 10, злонамерних поништаја туђих ствари 10, паљевина 1, опасних крађа 45 и тешких телесних повреда 16.

Највећи број убиства извршен је помоћу ватреног оружја (24), затим помоћу оштрог оружја (10), помоћу тупог оруђа (2) и задављивањем (1).

Узроци са којих су ова убиства извршена леже: у међусобној свађи за 14 случајева, у освети за 6, у вршењу дуж-

ности за 5.¹⁾ За 5 случаја узроци су непознати, а осталих 7 случаја резултати су: *домаће расире, љубави, одбране живота, душевног растројства, одбране части, љубоморе и користољубља.*

Посматрана према местима на којима су извршена, изложена убиства јављају се: у срезу космајском 4 (1 непронађено), у срезу јабланичком 3 (1 непронађено), у срезу златиборском 3, у срезу кључком 2, у вароши Врањи 2, у срезу копаоничком 2, у срезу расинском 2, у срезу темнићском 2 (1 непронађено), у срезу алексиначком 2 (1 непронађено, а друго је извршио у свађи један ђак II. разреда основне школе, стар 12¹/₂ год. над својим школским другом), у срезу пожаревачком 2, у срезу рамском 2, у срезу љубиском 2, у срезу прокупачком 2 и по 1 у срезовима: колубарском округа ваљевског, лепеничком, поречком, јадранском (у наступу душевног растројства брат је удавио рођену сестру, која је боловала од узетости), звишком, таковском и зајечарском.

Поред ових убиства, у току прошлог месеца нађена су два човеја леша над којима су раније извршена убиства. Један од ових лешева нађен је закопан у срезу ресавском. Вођеном истрагом утврђено је да је леш Михаила Симоновића из Витежева, да је конопцем удављен на спавању ноћу између 21—22 маја и потом закопан, и да су ово извршили жена му Добрија и њен љубавник Јоксим Маринковић, земљоделац из истог места, да би се доцније могли узети.

Други леш нађен је у Зарошкој планини среза рачанског. Неколико сведока изјавили су код надлежне власти, да је ово леш Гвоздена Мивића, оглашеног хајдука.

Детоубиства су извршена: 1 у срезу косаничком и 1 у срезу добричком. Оба су пронађена.

¹⁾ У срезу косаничком и вароши Врањи државни органи убили су по два кријумчара, а у срезу љубићском ноћна сеоска стража убила је једног крадљивца на самом делу крађе.

Нехотична убиства извршена су: 1 у срезу власотиначком и 1 у срезу студеничком. Оба су извршиоца позната.

Покушаја убиства било је: у срезу јабланичком 2, у срезу нишком 2, у срезу моравском округа пожаревачког 2 и по 1 у срезовима: грочанском, посавском округа београдског, тамнавском, лесковачком, кључком, брзопаланачком, трстеничком, расинском, параћинском, ресавском, моравског округа нишког (непронађено), алексиначком, хомољском, рамском (непронађено), јасеничком округа смедеревског, зајечарском, моравичком, аријском, рачанском, ужичком и у варошима: Београду и Пожаревцу.

Од ових дела њих 22 извршена су у међусобној свађи, 3 у освети, а за остала 3 случаја непознати су узроци. Од последњих, један је кривац у бегству.

Разбојништва су извршена: у срезу брзопаланачком, 3 (2 непозната), у срезу млавском 2 (1 непознато), у срезу рамском 2, и по 1 у срезовима: грузанском, параћинском, деспотовачком, поцерском, хомољском, тимочком (непознато) и жичком.

Злонамерних поништаја туђих ствари било је: у срезу трстеничком 8, у срезу врачарском 4, у срезу темнићском 4, у срезу мачванском 4, у срезу јабланичком 2 (1 пронађен), у срезу качерском 2 (1 пронађен), у срезу жичком 2 (1 пронађен, и по 1 у срезовима: крагујевачком, ражањском, левачком (пронађен), нишком (пронађен), пожаревачком, подунавском, јасеничком округа смедеревског, заглавском (пронађен), прокупачком (пронађен), рачанском, црногорском (пронађен) и у варошима: Београду и Пожаревцу (оба пронађена).

Вредност уништених ствари износи око 3700 динара.

Паљевине су извршене: у срезу бањском 3, у срезу лесковачком 2, у срезу власотиначком 2 и по 1 у срезовима: крагујевачком, ражањском, жупском, расинском, сврљичком, зајечарском, драгачевском (пронађена), моравичком и ваљевском.

СТРУЧНИ ДЕО

ДУЕЛ

КАО ПРАВНИ И КАО ЕТИЧКИ ПОЈАМ

Ова новина за Србију, доста је старог порекла за остали, културнији део европског света. Ваљда зато, што се у том свету почело на дуел гледати као на једно велико зло, као на несавршено обележје правне и културне државе, у Србији га отпочињу примати са ласкавом пажњом и почастима, какве згодно потсећају на средњевековне манифестације ритерског честољубља и кавалерског достојанства. И што, при том, значајно пада у очи, то је факат, да се у нашој јавности овој опасној појави не поклања не само довољна, него готово никаква пажња. Наша штампа, која би у првом реду требала да устане против ове крваве новине и да згодним и чешћим обавештењима дејствују на њено сузбијање, махом се ограничава на регистровање факата, па често и на врло брижљиво излагање свих појединости о целокупној фактичној страни дуела, кад год какав нов случај наступи; али не чини оно, што је с гледишта њеног позива далеко важније, да ту појаву као незакониту и веома опасну нападне. Већ и с обзиром на ту околност, могло би се разложно претпостављати, да се и наша јавност све више мири са овом новином, да је, у неку руку, прима као савремени и потребан облик сатиричких факције и за наше друштво, а нарочито зе отменији део друштва. »Сецесијони« укус наше свакидашњице тражи своје модне облике и на пољу расправе личних међусобица. Ко друкче ради или мисли, може још изазвати замерке, да још није довољно савремен, или да, можда, као протак и не појима довољно сав значај једног новитета тако отменог и тако старог порекла, као што је двобој. На ипак, размишљајући више пута о овој теми, никада нисмо могли схватити ма какав оправдан разлог, којим би се дуел могао правдати у једној добро уређеној правној држави, а нарочито у држави, где је он не само још и једна новина, него и једна несумњива кривична, противзаконита појава. Потребно је, да општи укус и резон нашега друштва разврате појам етике и права и да унизе појам јавности и здраве памети, па да се дуел и код нас легализује. Не дао Бог да то и наступи!

Ове мисли употребих као увод, јер ми не избијаху из главе у тренутку, кад сам почео да пишем ову расправу. Све ме више зачуђава једна иначе груба појава нашега друштва, да на једно обично фризичко насиље, на дуел, гледа као на дозвољену и потребну радњу интересованих лица, као на нарочити тип моде културног значаја. Ваљда под утисцима оваквог расположења јавности и државна власт не чини довољном одлучношћу и оштрином све што треба и што може по закону чинити, да се ширењу овога зла стане на пут на једној категоричкој и довољно одређеној основи. У намери да

Вредност ових паљевина износи око 3700 динара.

Опасне крађе извршене су: у срезу деспотовачком 7 (4 пронађене), у срезу ражањском 6 (2 пронађене), у срезу колубарском 5 (2 пронађене), у срезу јадранском 5 (све пронађене), у срезу млавском 5, у срезу пожешком 5 (1 пронађена), у срезу кључком 4, у срезу левачком 4, у срезу пожаревачком 4 (1 пронађена), у срезу орашком 4 (2 пронађене), у срезу јасеничком округа смедеревског 4 (1 пронађена), у срезу бољевачком 4, у срезу ариљском 4, у срезу посавском округа ваљевског 3 (2 пронађене), у срезу расинском 3, у срезу жупском 3 (2 пронађене), у срезу трстеничком 3, у Нишу 3, у срезу лужићком 3 (1 пронађена), у срезу рађевском 3, у срезу звишском 3, у срезу хомољском 3 (2 пронађене) у срезу качерском 3 (1 пронађена), у срезу ужичком 3, у срезу трнавском 3 (2 пронађене), у срезу јабланичком 2, у срезу лсковачком 2 (обе пронађене), у срезу пољаничком 2, у срезу лепеничком 2, у срезу неготинском 2, у срезу беличком 2, у срезу нишавском 2 (1 пронађена), у срезу љубињском 2, у срезу прокупачком 2 (1 пронађена), у срезу моравичком 2 (1 пронађена), у Београду 2 (1 пронађена, по 1 пронађена у срезовима: грочанском, брзопаланачком, крајинском, параћинском, ресавском, алексиначком, нишком, таковском, жичком и у варошима: Ђуприји и Пожаревцу; по 1 пронађена у срезовима: космајском, тамнавском,

масуричком, власотиначком, јасеничком округа крагујевачког, гружанском, поречком, бањском, сврљашком, мачванском, моравском округа пожаревачког, голубачком, златиборском, драгачевском и у вароши Ваљеву.

Вредност свих ових крађа износи око 16200 динара.

Поред изложеног, у току месеца јуна извршено је у Србији још и 22 самоубиства, и то у овим местима: у срезу млавском 3, у срезу нишком 2, у срезу рачанском 2 и по 1 у срезовима: тамнавском, јабланичком, гружанском, поречком, копаоничком, моравском округа пожаревачког, рамском, таковском, зајечарском, заглавском, прокупачком, ариљском, жичком и у варошима: Смедереву и Чачку.

Самоубиства ова извршена су: вешањем 11, ватреним оружјем 6, клањем 2, тровањем 2 и даљењем у води 1.

Узроци њиховом извршењу леже: у честољубљу за 3 случаја, у дугој болести за 3, материјалним неприликама за 2, страху од казне за 2 и по 1 услед душевног растројства, домаћих неприлика, љубоморе и цијанства. За осталих 8 случаја узроци су непознати.

Покушај самоубиства извршен је у срезу трстеничком клањем услед страха од казне.

Општи преглед до сада изложених дела по окрузима овакав је:

Текући број	О К Р У З И	Убиства	Детубиства	Нехотична убиства	Покушаји убиства	Разбојништва	Славоња	Злонамерни поништаји туђих ствари	Паљевине	Опасне крађе	Тешке телесне повреде	Самоубиства	Покушаји самоубиства
1	Округ београдски	—	—	—	2	—	—	4	—	7	—	—	—
2	» ваљевски	1	—	—	1	—	—	—	1	5	—	1	—
3	» врањски	5	—	1	3	—	—	2	4	8	—	1	—
4	» крагујевачки	1	—	—	—	1	—	1	1	4	2	1	—
5	» крајински	3	—	—	2	3	—	—	—	9	—	1	—
6	» крушевачки	4	—	—	2	—	—	9	3	15	2	1	1
7	» моравски	2	—	—	2	2	—	5	—	16	2	—	—
8	» нишки	2	—	—	4	—	2	1	4	7	1	2	—
9	» ниротски	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—
10	» подрински	1	—	—	—	1	—	4	—	9	1	—	—
11	» пожаревачки	5	—	—	5	5	—	2	—	18	4	5	—
12	» руднички	3	—	—	—	—	—	2	—	6	1	1	—
13	» смедеревски	—	—	—	1	—	—	2	—	8	1	1	—
14	» тимочки	1	—	—	1	1	—	1	1	4	—	2	—
15	» топлички	6	2	—	—	—	—	1	—	2	1	1	—
16	» ужички	3	—	—	3	—	—	2	—	13	—	3	—
17	» чачански	—	—	—	1	1	1	—	2	7	1	2	—
18	Управа града Београда	—	—	—	1	—	—	1	—	2	—	—	—
	Свега:	37	2	2	28	14	2	39	16	145	16	22	1

Из канцеларије Антропометријско - Полицијског одељења Министарства Унутрашњих Дела, 20. јула 1905. год. АБр. 1115.

WWW.UNILIB.RS

таквом схватању допринесемо, а у пуној мери свесни, да тим чинимо услугу нашим јавним интересима, — нека нам се не замери, ако где год у осуди дуела будемо обширнији, него што је можда за обичан начин излагања потребно. Треба истаћи сву оштрину и умесност разлога, те да се дуел појми као лудорија паметних људи, као начелна аномалија и с правног и етичког гледишта, онда, кад он баш у редовима наше интелигенције све више настаје и задобија симпатије, кад се у великој приступу дуелу као нарочитој манифестацији неког особитог кавалерског честољубља, и кад се на тај начин апелује на општу пажњу узвишеног појмања чести и куражи, са којом се она брани. Другим речима, потребно је у сред популарног дочека, којим се свака појава дуела пропраћа, напасти ту новину страшног порекла, која нас тако много унижава.

* * *

Двобој! Појам права и правне државе буну се на установу двобоја као на своју оличену супротност. Сав смисао јавног позива савремене државе и њеног реда на организацији и заштити јавног реда, права је комедија, која се изиграва на рачун њеног великог ауторитета, кад двобој и поред ње може да постоји! Било да је двобој легализован законодавством, било да се противно закону прећутно легализовао толеранцијом јавног права, равнодушним посматрањем државе како га изопачене социјалне прилике увлаче у праксу и дају све више карактер обичајног права, права коме бар у кривичном правосудју нема више места, — двобој је у принципу противан и појму права и појму државе. Ово вреди чак и за земље, где се он ипак, ма и с наслоном на јаке још незастареле традиције, очувао у свом историјском појму као нека ритерска реликвија прошлости; јер се и тамо у велико сматра као ружна и недостојна слика садашњости.

Немачки писац, професор лајпцишког универзитета, Д-р Карло Биндинг, да би колико толико извинио културну немачку нацију од ове срамоте, која унижава савремену немачку државу, да би колико толико ублажио тешке утиске, који терете његову националну амбицију и велика правничка преимућства немачке интелигенције, — не само што напада установу двобоја, него је анатемисао као установу туђег порекла, као зло, које је из Италије преко Француске нашло погодан земљишта и у Немачкој.

А шта ли тек треба рећи за наше прилике, којима је установа двобоја, и са гледишта историјских традиција и са гледишта тако хомогене друштвене организације, увек била непозната? Какве су то користи и узроци, што у нас дају отворени приступ овој установи ритерскога средњовековног доба; установи, у којој је увек физичка сила доминирала правом и давала квалификације кавалерске отмености? И од куда то, да ми ову установу тако радо прихватимо онда, кад се у свету, у коме је у свој жестињи постојала, подижу силни протести најозбиљнијих кру-

гова, у општој тежњи, да је избаде и њену употребу сасвим онемогуће у својој земљи. Није ли и то један карактеристичан, негативан знак нашег општег моралног развоја и стања до кога смо у том погледу дошли. У тренутку, кад се у најинтелигентнијим слојевима просвећене немачке нације осећа жив и оправдани покрет против двобоја, као симптоматичне болесне појаве народа, а нарочито због незнатних правних последица, које он оставља, и којима га је управо држава легализовала, у место да га сузбија, ми му како изгледа, равнодушном толеранцијом власти, дајемо приступа у све ширим размерама и тамо, где му у опште, на законској основи, не може бити места.

У најбољој намери да против тога зла, које прети спокојству грађана и угледу наше лепе и питоме отаџине, устанемо, да, по могућству, колико — толико допринесемо јавном обавештењу и неоправданости и опасности, коју оваква установа доноси, да у вези с тим подстакнемо и друге на даљу дискусију о овој ствари и на потребан утицај државне власти, да се двобој из нашег друштва сасвим избаци, ми ћемо, користећи се, у главном, назорима Д-р Биндинга изнети зато неколико важнијих аргумената. Циљ је тим аргумената, да се утврди, да двобој, по правној природи коју има, треба квалификовати као редован, обичан злочин, на према томе, да га треба ценити и казнити по прописима казненог права, који вреде за убиства и телесне повреде. Јер ако то стоји, онда у опште не може имати смисла, да у двобоју постоји као нека нарочита врста блажије кривице, као дело sui generis, а још мање, као сасвим дозвољени и повлашћени облик насиља. Сем тога, ни обзира целисходности, које диктује прави појам о части и потреба да се она у својој чистоти очува, немају апсолутно никакве везе са двобојем, као што ћемо то доцније видети, те се ни строго етичким интересом ствари не би могао правдати овако груб и несавремени, а при том, веома опасан облик насиља, какав се практикује у облику двобоја.

Нема сумње да је прави смисао побуде, које двобој изазивају, бар формално, и непосредно, то је за то, што побуде у ствари могу бити и сасвим друге, често сасвим супротне обзирима добро појмљене части и морала; али и у том случају као непосредни повод ма он био и нарочито удешен, увек се истиче формална повреда части, неки факат, којим треба да се разуме и објасни, да је дотично лице увређено и, као такво, с разлогом тражило двобој као сатисфакцију.

Да се у ствари под оваквим изговором може да крије вешто удешена и изведена намера за убиство, то је већ по себи јасно, наравно, под предпоставком, да су иначе све околности зато како треба удешене. Према овом није искључена могућност, да се изазивањем двобоја у појединим случајевима иде у ствари на убиство, дакле на један формалан злочин, који треба да буде и морално и правно маскиран у облику двобоја. И под предпоставком, да такав изазивач двобоја у својој зликовачкој намери успе, он у ме-

сто да буде кажњен за дело убиства с предумишљањем, у место да искуси по §. 155. кривич. закона казну од 20 година робије или смртну казну, он се у јавности и даље размеће као слободан грађанин мушког и кавалерског достојанства, као храбри бранилац своје увређене чести са свима оходим претензијама једног дрског разметача, коме се чини, да му у јавности припада још и нека јача морална квалификација, неки појачани углед; и ако од тога тренутка не може бити речи о части тога човека.

Ако овај разлог стоји, а нама се чини, да се против његове исправности не може ништа навести, онда се двобој у опште не сме дозволити, јер би се његовом дозволом легализовала могућност најтежих злочина; а та би могућност била у толико ширег обима, па самим тим у толико опаснија, што државна власт једва да би и по изузетку могла успети пронаћи доказне аргументе, којима би могла утврдити, да је изазивач двобоја у ствари ишао на убиство из користољубивих или осветничких побуда, а да није радио као увређено лице из обзира увређеног честољубља.

Али, оставимо овај строго основни правни разлог који у самој идеји осуђује установу двобоја као законом дозвољену. Ствар ће, можда, бити још јаснија, кад будемо изложили ближе разлоге и правне и етичке природе, кад будемо образложили сву аномалију, која у правној држави квалификује двобој као негацију и права и морала.

Пре свега у правној држави самовласно прибављање сатисфакције и за обичан круг приватно-правних односа није дозвољено. Ту је државна власт, која се као представник и заштитник јавног реда уноси и у расправу тих односа. Једино је она правно моћна и нико други да спорне поремећене односе те врсте доведе у ред на начин, који би је пуноважно и обавезно распрасио за обе интересоване стране. Ово начело искључиве државне надлежности за одржавање јавног реда и сузбијање самовлашћа у области цивилног, још је више истакнуто у области кривичног правосудја. Начело личног прибављања сатисфакције за учињену кривицу, које је за теже облике злочина ишло до крвне освете, све је више слабило са интензивнијом еволуцијом правне државе. Шта више, снажни власнички утицај државе у сузбијању самовласне сатисфакције за учињене кривице све више уздиже ауторитет и појам правне државе и постаје у првом реду њено најнепосредније обележје. Другим речима, само државе, које се још нису уздигле до ступња потпуно правне државе, дају противне примере грубога, често крвавог самовлашћа. На тој основи може се и схватити сав смисао позитивног кривичног права свију културних држава. Ако би и мимо одредбе тога закона, за чију је примену једино држава надлежна, поједина лица радила на своју руку, онда у таквој држави не би могло да буде речи о јавноме реду, већ о безвлашћу, које води расулу државне организације, и ову унижава до

ступња неуређене гомиле људи, неспособних за државну заједницу.

Према овоме, и са гледишта основне задаће државне власти, двобој, као један од најтежих облика самовласне сатисфакције у начелу је противан појму државе. Због тога, њега држава не сме да толерира, а да свој најважнији позив и ауторитет не оштети. Радећи друкче, она ради противно своме позиву и уноси анархију у јавни живот грађана, лишавајући их заштите и манифестујући практику међусобних личних напада или факт насиља, као начело права. Оваквој квалификацији двобоја ни мало не одузима вредност претходни лични споразум дуеланата и присуство сведока, које су сами изабрали; јер се одредбе и значај јавнога права не могу преиначавати, вољом интересованих лица. Воља интересованих странака може заменити закон само у приватноправним односима, али не и у односима јавнога права, а још најмање у оном његовом делу, у казненом закону, који треба да служи као санкција за целокупни јавни поредак. Да би се таквом самовлашћу странака бранила друкча правна природа двобоја, требало би претходно уништити сву јавну важност казнога права једним новим и наопаким начелом, да воља и у том односу замењује закон. Међутим на такав апсурд не би нико дошао, па ни они, који су најватреније присталице двобоја. Али кад се ипак и сагласност странака употребљава за правдање двобоја, знак је, да за његово правдање у опште и нема начелних разлога правне природе.

Али, ако је у опште неумесно да држава ма у ком облику двобој као дозвољену радњу толерира, онда је још неумесније, да држава чак и правно, на законској основи, тако рећи ствара двобој дајући извесној категорији лица дозволу, да у двобој могу да улазе без казне. Ова погрешка државе и јесте управо главни разлог за даље одржавање и ширење двобоја. Забрањујући с једне стране по казненом закону под претњом најтеже казне дело убиства и у самом покушају свима грађанима без разлике, она с друге стране у облику дозвољеног двобоја дозвољава и убиство и покушај убиства као слободна дела, и на тај начин ништи важност казног законика у његовој најважнијој страни, којом се непосредно живот човечији узима у јавну заштиту. На тај начин она популарише двобој за све случајеве, па дакле и за случајеве кад двобој треба да послужи као средство за убиство, прокламујући овај злочин као слободну радњу непосредно на законској основи.

Начелна вредност ове аргументације није ни мало ослабљена ограниченим бројем особа, којима је двобој законски дозвољен; јер оно што се не да правдати за грађане у опште, за државу као целину, не да се правдати ни за поједине делове њенога грађанства. Дозвољавајући двобој лицима војнога реда, она чини потпуно исту погрешку само у мањем размеру, коју би учинила дозвољавајући двобој свима грађанима у опште. А примењујући двобој и на грађане за случајеве,

кад би дошли у сукоб са лицем војног реда, двобој већ добија шире размере и за грађанство и постаје веома снажна основа, да у све ширим размерама добије обележје обичајног права и за сукобе осталих грађана, и ако двобој за та лица законом није признат и дозвољен, и ако код позитивног казног права не може бити речи о примени обичајног права, нити је оно у опште у самом свом појму могуће. Да је то тако, сведоче нам поприлично учестане појаве овога злочина, са којима се државне власти све више мире, или се бар према њима не односе применом редовног казног поступка, који је за тако опасне кривице, за убиства и покушај убиства, прописан. Нас скоро ни мало више не буну не само онај претходни део процедуре око двобоја, као што је позив, одређивање сведока и т. д., него чак ни обзнана да ће се дуеланти тући тога и тога дана, на том и том месту, са таквим и таквим оружјем. Као да за такве случајеве полицијска власт није позвана да свом енергијом силе, која јој по закону стоји на расположењу, стане на пут злочину, који је формално уговорен, и који има да се изврши са свима свечаним, јавно објављеним формама, којима се ово насиље гарнира по неким утврђеним традицијама. Правни осећај света, ако се у почетку на ову новину јавнога насиља и бунио, под непосредним утицајем честих случајева, у којима државна власт двобој толерира, мења се, али се мења на горе, погоршавањем етичке стране нације, јер је она на овакве случајеве увек гледала као на убиство, као на груб и тежак злочин, који је држава увек кажњавала тешком робијом или смрћу. На тај начин, у правној свести народа појам о убиству као појам злочина све више слаби, да уступи место заразно ширењу двобоја, као правно дозвољене радње. Међутим, и без тога, ми нисмо скоро никад оскудни у броју убистава. Не би ли било целесходно не повећавати тај број још и у облику двобоја? Начела криминалне политике, која донекле и у кривичном правосуђу, и ако на посредан начин, теже резултатима превентивне полиције, нигде јаче нису повређена, него код установе двобоја. У место снажног сузбијања двобоја, у колико законом није дозвољен, по свима правилима, која вреде за дело убиства и покушаја убиства, у место брзо и добро одмерене правичне казне за извршени злочин, па да се на тај начин превентивно дејствује, да остали грађани у ту погрешку не падају и да рехабилитују донекле оронули правни осећај — држава пропуштањем такве своје дужности прећутно легализује злочин двобоја, односно злочин убиства, као дозвољено дело, и постиже резултате сасвим противне њеној основној мисији.

Али да се вратимо на онај део лица, за која је двобој скоро законски дозвољен особеном правном квалификацијом, по којој се сувише благо кажњава.

(наставиће се)

М. А. Поповић.

СУДОВИ И ЊИХОВО УРЕЂЕЊЕ

за време устанка од 1804—1813. год.

I.

Веа између писаних закона старе српске државе и првих наредаба у устанку.

Српски народ примивши хришћанство примио је постепено и образованост византијску. Али та образованост ма колико да се одржала у свом непромењеном руху међу образованијим редовима старога српскога друштва, ипак је у ниже редове тешко продирао. Продирући у ниже редове, у масу народа српскога, она је губила свој првобитни карактер, и тако су постајали поједини облици друштвених установа и уредаба, који су се разликовали од првобитних — византијских — већ добијаху словенско и српско обележје.

Та борба између византијске образованости и старе српске образованости, коју су наши предци донели из старе отаџбине, водила се врло дуго. Она је вођена од доласка Срба на Балканско Полуострво па до XIII столећа, а то ће рећи преко шест столећа. Нове облике друштвене и нове установе, које су се током тога времена развиле, народ је примио и усвојио као своје националне.

Што је било са свима другим облицима који представљају образованост српскога народа, било је и са законодавством и са писаним законима, са судом и суђењем многе одредбе писаних закона дугом применом тако су ушле у народ да су доцније с престанком државе српске постале народним обичајем.

Суђењем старе српске државе и цркве јављају се и писани закони. Први архиепископ Св. Сава уједно је и први радник на писаним законима старе српске државе. Његовим старањем око 1219 године преведен је текст номоканона с објашњењима Аристиновим и Зонариним¹⁾. Ово беше правни црквени зборник најбољи и најпотпунији за оно време и у византијској царевини. У оно време овај зборник црквених закона називаше се *Номоканон (Номоканонъ.)* према грчком. Преписивач овога номоканона од 1613 године већ га не назива номоканоном већ *закоником*²⁾. Међу тим доцније се већ назива *крмчија*. Г. Ст. Новаковић мисли да су овом зборнику црквених закона Руси дали име *крмчија*³⁾.

После пропасти српске државе, српски јавни живот усредсредно се око српске цркве и за време српске подчињености Турцима црква је имала најјачи утицај на целокупан живот српскога народа. Отуда је и дошло гледиште да оно што је *црквено* у исто време је и *српско*. Тако је било и са црквеним законским наредабама и прописима.

Чим су се јавили први зраци слободе српске, чим је почео да васкрсава нов

¹⁾ Ст. Новаковић, законик Стефана Душана 1806. стр. XIV.

²⁾ Гласник Срп. Учен. Друштва. Други одељак VIII. стр. 27 и 28.

³⁾ Законик Стефана Душана стр. XIV.

живот обновљене Србије, ту се почело изналазити и настављати оно, што је остало од старине. Тако је било и са писаним законима. Кад су старешине ваљевске нахије требале да оставе свој крај и да пођу на Врачар по Ускрсу 1804 године то, како вели прота Матија Ненадовић, требало је народу суд оставити. Ја сам имао кормчију и читао законе Јустинијанове и Мојсејеву строгост над Јеврејима и испишем неколико параграфа из кормчије. Од којих побројају неке:

»1. Ко би убио човека, да се убије и на коло метне.

»2. Ко отме девојку силом, тај женик, кум и стари сват шибу да трче, а други штапови да се каштигује.

»3. Ко украде јагње прасе, коња или вола тај да плати двоје и да се каштигује штаповима.

»4. Ко утече из војске без допуштења, да трчи шибу.

»5. Са страже ко побегне да се стреља.

»6. Који се криво закуне и криво осведочи, тај ону сву штету, за коју је свечено, да плати, штаповима да се каштигује; и да му се никада више ништа не верује, и да се за свагда лажом прогласи.

»7. Кад се сваде и псују, који се пречати за оружје, као пола убиства, да трчи шибу».

Поред ових тачака било је још 7 до 8 и кад је прота Матија то све извадио из кормчије, то скупштина нахијска избере два човека, који ће у својству нахијских старешина бити судије народу. Занимљиво је да наведем казивање протина о томе како је примљен, управо озакоњен овај мали закон од 14 до 15 чланова. Прота прича:

»Сад ја пред народом прочитам оне пунктове, које сам из кормчије препишао, како су стари цареви судили, бегнишу ли они и хоћемо ли овако. Они сваки један по један пункт саслушају и повичу: »Тако, тако нек нам се суди, да нема глобе ни хатара».

Кад је на тај начин примљен овај закон, онда су га предали оној двојци судија да по њему суде, па оно што не могу да пресуде да шиљу старешинама на Врачар.

На тај начин први писани закони, који су још старањем светог Саве уведени у живот српског народа, ево су послужили за основицу суђења и првим нашим уставима.

Да ли је урађено што год слично и по другим нахијама или је остало све еако је било и раније при сеоским кметовима, о томе немамо никакви извештаји ни записа, ни бележака из онога времена. Бата Лака вели да је нешто рађено 1804 године на скупштини у Пећанима.⁴⁾

II

Оснивање „Правителствуюћег Савѣта“ и првих судова.

За завођење судова у ондашњим нахијама највише има значаја постанак Синода или „Правителствуюћа Савѣта“.

⁴⁾ Мемоари. Издање 1893 године стр. 107 и 108.

⁵⁾ Историја устанка I. стр. 173—174.

Питање о времену кад је установљен „Правителствуюћий Савѣт сербский“ до сад се узимало као потпуно јасно и одређено. Узимало се по казивању Вука Караџића и по мемоарима проте Матије Ненадовића да је „Правителствуюћий Савѣт Сербский“ установљен 15 августа 1805 године⁶⁾. Истина прота опширно описује како је основан Управни Савет, али прота је писао много позније своје мемоаре и ја сумњам да је тачно обележило време, кад је заснован „Правителствуюћий Савѣт Сербский“. Да сумњам у тачност протина казивања нагоне ме извесна дата, која су ми сад при руци. Тако у једном допису, који је штампан у француском листу *Moniteur*-у (Бр. 276, од 25/13 јуна 1805 године), а писан негде на граници Србије и Аустрији 28/4 јуна 1805, налазимо ово:

»Јављају из Србије да је обновљена организација Србије. По тој организацији главну власт има врховни вожд војске, а њега помаже дванаест старешина изабраних у земљи.»

У 278 броју *Moniteur*-а, а у допису из Франкфурта од 29/8 јуна износи се опширније, у чему се састоји поменути организација Србије и то овако:

»Област Србије дели се у 12 секција (нахија). Свака секција има својега изабраног старешину. Ови дванаест изабраних старешина и врховни вожд чине управу земље. Они управљају и решавају о свему, што се односи на управу земље. Сваки изабрани старешина треба да пази шта се ради у његовој нахији а особито у погледу обрађивања земље (агрикултуре). Онај, који не би хтео да обрађује своје поље, биће строго кажњен».

У 279 броју *Moniteur*-а, а у допису из Франкфурта од 21/6 јуна 1805 године стоји:

»Организацијом коју су себи дали Срби, дата је Караџићу суверенска власт а с тиме и титула *Господара*. Област је подељена на дванаест нахија. На земљорадњу треба да обрате пажњу свих дванаест додатих нахијских старешина, који с Господаром образују управу земље.»

Према овим дописима даје се закључити да је Управа земље или Управни Савет основан негде у мају. Могло би ми се рећи да је *Moniteur* несигуран као извор за оно време, а особито дописи, који су му слани с обала дунавских или из Франкфурта. И, заиста, кад би то тако било ни сам се не бих смео ослонити само на *Moniteur* и на његове дописе, али ми је при руци и други јачи и најсигурнији доказ да је „Правителствуюћий Савѣт Сербский“ раније основан него што то тврде прота М. Ненадовић и Вук Караџић, а то је писмо српских старешина (Караџић, Јакова, Јанка Катића, Милана Обреновића, Симе Марковића и других) писано из логора у ужичкој нахији 8 јула 1805 године српским депутатима, проти Алекси Лазаревићу и Стефану Живковићу. При завршетку писма вели се:

»Благопочтено общество цѣлога народа Сербiанскога, станиште Савѣта естъ

»возобновљено у манастиру Боговођи вѣдѣ предѣли валѣвске нахије, и што имате од сада писати то можете на ово общество писати.»⁷⁾

Ово је писмо стигло у Букурешт руском консулу око 20 јула, а 3 августа препис је послао Л. Кирико из Букурешта у Јаш, где је стигао 10 августа. Одатле га послао са својим рапортом руски консул Балкунов за Петроград министру Иностранних Дела кнезу Чарторијском 20 септембра 1805 године, где је стигло у министарство 6 октобра 1805 год.

На основу ових података закључујем да је „Правителствуюћий Савѣт Сербский“ основан раније јула месеца 1805 године. Можда су први договори за оснивање Управног Савета учињени на оним скупштинама старешина, које су држане код Остружнице друге половине априла и током месеца маја. Тада можда је учињен и избор појединих саветника нахијских, па је после Божана Грујовића имао да напише уређење „Правителствуюћа Савѣта“, које је и објављено свечано на скупу у Борку 15 августа 1805 године. Печат Управног Савета има натпис околу „Правителствуюћий Савѣт Сербский“, а испод грбова стављена 1804 година⁸⁾.

Као што се види из горе поменутога писма Савѣт је још пре 8 јула 1805 године премештен из Вољавце у Боговођу. И прва брига саветска била је да се по новоослобођеној земљи заведу судови, и прота о томе овако казује:

»... пишемо у сваку нахију да скупе општу скупштину од нахије, војне поглаваре, попове, калуђере, буљубаше, и од села по три-четири и 6 људи, по три најразумнија и најбогобојажљивија, и који су у народу као правдољупци познати, и да их закуне скупштина: да ће они у магистрату седети, и свакоме без разлике беспристрасно и безлицемерно, по садањем обичају, за сад, и по чистој својој совести судити. А будући да за сад немамо других писара, зато да одреде где има повише у једној цркви свештеника по једнога да код магистрата моли се Богу и да може што год од магистрата у совет отписати и јавити: и да те људе наместе или у варош, ако није

⁷⁾ С. П. Б. Глав. Архив Мин. Ин. Дела. Дѣло донесенія генерала консула Балкунова.

⁸⁾ Овде још једну напомену. Вук Караџић у својој књизи „Правителствуюћий Савѣт Сербский“ (1860 год. стр. 3) у напомени вели: Ја сад управо не знам или је печат грађен 1804. године, или је та година за то метнута, што се онда почела буна (ја бих прије рекао да је ово друго узрок и да је печат грађен у Петербургу 1805 године).⁶⁾

Слажем се с Вуком да је на печат стављена 1804 година, као година устанка, али печат није рађен у Петрограду као што мисли Вук, већ је рађен у Београду, као што тврди писмо Божидара Грујовића писано из Смедерева 2 децембра 1805 године Петру Новаковићу Чардаклији. При завршетку писма под НЗ. утиснут је Советски печат и вели се: »Ово вам притискујем овде наш „Савѣтни печат“ да видите и тамо покажете. Он је у Србији резан.»

Кад сам 17 августа прошле године причао за ово г. М. Б. Милићевићу, академику, он ми рече да је познавао човека, који је тај печат советски резао, и вели да га је видео 1852 године. Вели даље да је седео више Саборне Цркве, више оне школе што се сад руши.

⁶⁾ Грађа за српску историју нашега времена. I. 61—62 — Мемоари. Издање 1893. стр. 224—226.

„изгорела, или макар у селу у каку кућу, да седе и да суде.“¹⁾

У пројекту уређења „Правителствујућа Совѣта“, који је написао Божидар Грујовић, одређене су дужности Совета. Послови су, по том пројекту требали да се разделе на шест грана, а од саветника да се изабере шест људи, који ће управљати овим гранама државних послова.

У пројекту се предвиђа:

1. попечитељство војно.
2. » хазне или касе народне.
3. » правде или велики суд.
4. » просвете и свештенства.
5. » иностраних дела.
6. попечит. мира и реда и трудољубија²⁾.

Као што се види у последњој грани државне управе предвиђа се министарство полиције и министарства народне привреде.

Одмах се може запитати: да ли је овај пројект о уређењу Управног Совета остварен? Да ли је уведен у живот? Из противних мемоара то се јасно не види, а из Вукових причања још мање. Вук тврди да су у Управни Совет ушли „људи поштени, паметни, мирни и временити, који познају народ и народне послове.“ Тврди да су сви саветници имали више од 40 година.³⁾ Међутим нешто више дознајемо из писама самога писца пројекта за уређење Управног Совета, од Божидара Грујовића. Из његова писма писаног у Смедереву 2 декебра 1805 године Петру Новаковићу-Чардаклији узимам само оно, што се Савета тиче. Тако он пише:

„... знам да сте већ разумели, да смо „Смедерево сасвим узели. Наш Народни „Совет сада у смедеревском граду седи. „Г. отац прота Матеј председатељ у Са- „вету, а ја сам секретар, а саветници су „12 кметова из 12 нахија. Г. Јова Протић, „ваш сапутник, саветник је од пожаревачке нахије. Господин Кара-Ђорђе, он „је начелник овога Савета, а г. отац Прота „место његово заузима, и овај Совет „народни са свима вилаетским делима „управља како ти: судом, хазном, уређењем „внутреним, војнством и другим. Него „још нам врло много треба. Ја никаквих „овде помоћника немам доста и ми је при- „тешко. Из Аустрије нитко други добити „се не може који би што ваљао; а с друге „стране, хвала Господу Богу, сви смо у „добром согласију, и исправљамо се сваки „дан, што се боље можемо.“⁴⁾ Да је свеко- „лика власт била дата Совету, види се и из „другога писма Божидара Грујовића, пи- „сано такође из Смедерева 2 јануара 1806 „годину руском консулу у Јашу Иполиту Балкунову, где вели: Новоустановљеном „Совету Народном, који је у Смедереву, „предано је вођење свију народних по- „слова с потпуном влашћу, зато ако се „буде ма с које стране Србима писало, „или што шиљало, што се нађе за по- „ребно, то све тајно треба овом Совету Народном упућивати, а не другима.“⁵⁾

Према овим наведеним датима даје се закључити да је пројектовано уређење Управног Совета остварено и у дело приведено друге половине 1805 године.

За нас је у овом случају од вредности да сазнамо, поред онога што из противних мемоара наведосмо о суду и постављању магистрата, још и друге одредбе, које су истакнуте као задатак Управног Совета односно суда. За попечитеља правосудија или *великога судију* у поменутом пројекту Б. Грујовић одређује оваку дужност: да носи бригу за суд вилаетски. Он ће мотрити судици се по закону, и тужбе вилаетске примаће и расправљати велике кривице, које смртну казну за собом повлаче.¹⁾ Као правило, којим се имао руководити у свом раду и Управни Савет и попечитељ правосудија и сви други, јасно се види из оних одломака пројектоване беседе Божидара Грујовића²⁾ где се вели:

„Закон је воља вилаетска, која целом „вилаету и сваком добро заповеда а зло „забрањује. Закон је у вилаету први го- „сподар и судија. Под законом морају „бити и господари, поглавари и Управни „Совет и свештенство и војнство и сав „народ. Закон добре и заслужене да на- „гради; а зле, непокорне, лењиве у слу- „жби да казни. Зато закон разуман и „праведан треба да буде.

Миленко Вукићевић

(наставиће се)

ЖИВЕ СЛИКЕ

(НАСТАВАК)

Означење боје очију задаје нам већ много више тешкоће и с тога ћемо о њему мало опширније говорити.

Као што је познато из анатомије, око је састављено из ових пет опни: *беоњаче*, *рожењаче*, *судовњаче*, *дужице* и *мрежице*. Од свију ових опни, предмет нашег испитивања само је дужица, познатија под именом *iris-a*. Ако је пажљивије посматрамо, опазићемо у њој две, по својим бојама различите зоне, од којих једна окружује зеницу, а друга је одмах до беоњаче. Прва од ових зона позната је у анатомији под именом *ауреоле*, а друга под именом *периферије*.

Материја, више или мање жуто неранцаста, којом су увећани очију обојене и *ауреоле* и *периферија*, назива се очним *пигментом*. У колико се у једном оку налази више пигмента, у толико је оно затвореније и приближније кестењавом типу. *Пигмент* овај основ је на коме почива целокупна класификација боје очију на тај начин, што су као два основна типа очију узете: *очи без пигмента* и *очи са пигментом чисто кестењавим*.

Оцима без пигмента називају се оне очи, у којима нема жуто неранцасте материје; њихова је боја *азурна* или *беличаста* или *средња* између ових двеју боја. То је плаво око народа Северне Европе.

¹⁾ Мемоари 1867. стр. 292.

²⁾ Мемоари 1867. стр. 295.

Боја очију *чисто кестењавих*, слична је љусци плода истог имена кад је он зрео и свеж, т.ј. кад је његова љуска чиста и сјајна. То је црно или угасито око Арабљана, Црнаца и јужних народа у опште. Тон очију ове класе јесте више или мање угасит, више или мање јасан, али је целокупан њихов изглед много више једнолик од општег изгледа очију без пигмента.

Све остале боје очију, које сачињавају $\frac{3}{4}$ очију Европљана, крећу се између ова два основна типа, и класифицирају према боји свога пигмента, који може бити: *жут*, *неранцаст*, *угасит* и *кестењав*.

Важно је, да тачно буде утврђено значење сваког од ових израза.

Пигмент жут приближује се боји сумпорног цвета или жуте сламе.

Пигмент неранцаст приближује се више иловачи но поморанциној кори. Тачан израз био би *неранцасто-жут*.

Боја *угаситог пигмента* подсећа на боју природне земље, или љуску сувог кестена, или најзад на боју зрелог лешника.

Да би се ове варијације могле у пракси лако уочити, треба знати ово:

а. *жут пигмент* разликује се од *неранцастог* одсуством ружичастих одсева;

б. *неранцаст* од *угаситог* једним сјајним прелазом ка црном, и

в. *кестењав* од *угаситог* бојом мање пругастом и влакнастом, а више кадифа-стом и затворенијом.

Између очију *угаситих* и *кестењавих*, варирају још две класе очију: *очи са пигментом кестењавим у виду круга* и *очи са пигментом кестењаво-зеленкастим*. Код првих је сав пигмент групиран око зенице, а код других он се шири и изван круга периферије, остављајући исеке који су обојени *жуто-зеленкасто* или *беличasto-затворено*.

Према изложеном, све могуће боје очију подељене су на ових седам класа.

1. Очи без пигмента;
2. Очи са пигментом *жутим*;
3. Очи са пигментом *неранцастим*;
4. Очи са пигментом *угаситим*;
5. Очи са пигментом *кестењавим* у облику круга;
6. Очи са пигментом *кестењаво-зеленкастим*, и
7. Очи са пигментом потпуно *кестењавим* (чисто црне).

Да би се могло одредити у коју од побројаних класа долази извесно око, мора се понаособ испитати и боја *ауреоле* и боја *периферије*.

Боја *ауреоле* одређује се, у главном, према боји њеног пигмента, али јој се ради веће прецизности, додаје квалификација тона, која се означаје изразима: *отворен*, *средњи* и *затворен*. Ова три израза, додата побројаним врстама пигмента: *жут*, *неранцаст*, *угасит* и *кестењав*, чине једну скалу од 12 ступњева, помоћу које смо у стању изразити најосетливији прелаз једне боје очију ка другој.

Код очију које долазе у *прву* класу, описивање *ауреоле* изоставља се, а боја ока означаје се само по боји периферије.

Што се тиче периферије, њена је боја *азурна*, или *беличаста*, или *зеленкаста*,

¹⁾ Мемоари 1893. стр. 229.

²⁾ Мемоари. Издање од 1867. стр. 291—293.

³⁾ Грађа. I. стр. 65—66.

⁴⁾ СНБ. Главни Архив Мин. Иностр. Дела. Доне-сејн генерал конс. Балкунова.

⁵⁾ На истом месту. Писмо уз репорт Иполита Балкунова од 4 фебруара 1806. писан из Јаша министру иностраних дела кнезу Чарториском.

или жуто-зеленкаста, или неранцасто-зеленкаста, или љубичаста, или кестењава, или најзад црна. Свима овим квалификацијама додају се, као и код ауреоле, паразити: *отворен, средњи и затворен.*

У седмој класи ауреола је идентична са периферијом т.ј. обе су *црне.*

Из изложеног јасно се види, да квалификација боје очију зависи искључиво од количине пигмента и каквоће његове боје. Из овог опет излази: да ће очи без пигмента бити увршене у *прву* класу, очи са пигментом *жути* у *другу*, са *неранцастим* у *трећу*; пигмент *угасит* увршћује се у класу *четврту*; класа *цета* обухвата очи са пигментом *кестењавим*, где је ауреола растављена од периферије једном кружном зоном, више или мање отворено-кестењава боје; класа *шеста* употребиће се за очи *ареопокривене кестењавом материјом* кроз коју се *провиде жуто-зеленкасте или сивкасте бразде*; класа *седма* потпуно је *кестењава.*

Одређивање класе испитиваних очију врло је важна ствар; то је управо кључ целе класификације. Да би се предупредиле погрешке, које би могле осујетити будуће истраживање, усвојено је као правило да се у случају сумње узимају у помоћ двоструки па и троструки бројеви, као нпр. кл. 2—3, или кл. 4—5—6 и т. д.

Приликом одређивања боје очију, које је, опет понављамо, врло важно и за класификацију и за истраживање личности које су у слободи, мора се обратити пажња и на њихове особености, које се у пракси врло често сусрећу.

У извесним очима опажа се понекад један *исек*, обојен много затворенијом бојом но што је боја ока у опште. Према месту на коме се овај *исек* налази, означаје се изразима: *исек у средини — на десној — левој страни десног — левог ока.*

Израз *цегав*, који се обично среће код очију *плавих и кестењавих*, служи да означаи *извене цегаве мрље* у оку. Ове цеге ни у колико не мењају квалификацију боје ока, јер оне нису ништа друго до само један особени знак.

Често пута налази се око периферије, нарочито код старијих људи, један *седифасти круг*, познат под именом *старачки круг*, који прилично отежава посматрање боје очију, нарочито у класи кестењавај, па је с тога потребно означити га прецизно.

Такође је неопходно потребно нагласити случај кад је боја једног ока *различита* од боје другог, као и случајеве *беле навлаке, раширених зеница, хоравости и стаклених очију.*

Треба знати још и то, да испитивање очију бива увек према боји левог ока, које треба да је удаљено од ока посматрачевог од прилике за 30 см.

* * *

Што се тиче *форме*, она се описује према линијама из којих је састављена. Ове линије, пошто се издвоје, треба да буду описане или према њиховом *облику*, или према њиховом *правцу* и општем *нагибу*, или најзад према двема узастопним

тачкама лица. Изрази: *мали, средњи и велики*, могу се и овде корисно употребити.

Детаљније о свему овоме говорићемо приликом прегледа садржине живих слика.

Картони за живе слике и њихова садржина

За редиговање живих слика употребљују се, као што смо већ поменули, нарочити картони, који се знатно разликују од обичних антропометријских картона и по својој величини, и по својој садржини. Поједина обавештења, а нарочито морфолошка и општа, обилнија су код првих но код других.

Сва обавештења, која се налазе на картонима за живе слике, подељена су на ове четири групе:

1. Антрометријска;
2. Хроматична;
3. Морфолошка, и
4. Општа.

Потребно је, да понаособ и детаљно прегледамо сваку од ових група, да бисмо добили што тачнију идеју о редиговању, употреби и користи живих слика.

1. Антропометријска обавештења

За ову групу резервисано је на картону дванаест рубрика за антропометријске мере: *стаса, размака руку, полу-стаса, главе, јагодица, уха, прстију, ноге и лакта.*

Ми смо видели, говорећи о живим сликама у опште, да је суштина њихова у *особностима*. Са овог разлога, не означају се ни сва ова обавештења, већ само она од њих која су *екстремна*, т.ј. која су или *сувише мала* или *сувише велика*. Значи, дакле, да се на картонима за живе слике не означају *средњи карактери*, из чега опет излази: да одсуство појединих антропометријских обавештења на картонима за живе слике значи у исто доба да ова обавештења долазе у групу средњих.

Изузетак од овог правила учињен је за обавештење о *висини стаса, дужини уха, и доба старости*, која су од неопцењене користи за истраживање личности које су у слободи.

Пошто се мера стаса означаје на картону увек цифрама, то је неопходно потребно знати однос између ових цифара и величине стасова који им одговарају.

Говорећи о описивању личности у опште, ми смо казали да се величина стаса креће између *врло мале* и *врло велике*, као и да се између ове две крајности, групирају ови стасови: *мали, мали близак средњем, средњи, велики близак средњем, велики и врло велики*. Цифре које овим изразима у пракси одговарају јесу: *а*. — 1. м. 52 за стас *врло мали*; 1 м. 53 — 1. м. 58 за стас *мали у обичном смислу*; 1. м. 59 — 1 м. 62 за стас *мали близак средњем*; 1. м. 63 — 1. м. 66 за стас *средњи*; 1. м. 67 — 1 м. 70. за стас *велики близак средњем*, 1. м. 71 — 1 м. 76 за стас *велики у обичном смислу* и 1 м. 77 — ω за стас *врло велики*.

2. Хроматична обавештења.

Обавештења ова обухватају:

- а. боју, облик и особености косе;
- б. боју и облик браде;
- в. боју лица, и
- г. боју и особености очију.

а) Боја, облик и особености косе.

Боја косе креће се између две крајности: *платво-бледе* и *чисто црне*.

Боја риђа чини засебну серију, која се креће између *махагонско-риђе* и *риђо-угасите*.

Кад се овим бојама дода још и боја угасита, као и изрази: *отворена, средња и затворена*, онда ћемо за одређивање боје косе имати ову серију:

- платво-бледа*
- платво-отворена*
- платво-средња*
- платво-затворена*
- угасито-отворена*
- угасито-средња*
- угасито-затворена*
- црна*
- чисто-црна*
- махагонско-риђа-отворена*
- махагонско-риђа-средња*
- махагонско-риђа-затворена*
- риђо-платва-отворена*
- риђо-платва-средња*
- риђо-платва-затворена*
- риђо-угасита-отворена*
- риђо-угасита-средња*
- риђо-угасита-затворена.*

Ако коса садржи још и неколико белих длака, онда наведеним изразима треба додати и израз *ипроседа*, а ако је једна боја косе у великој надмоћности над другом, онда то треба на картону означити подвлачењем.

Да би се добио потпун појам о облику једне косе, треба означити:

- а. Природу и стаен њеног израшћења;
- б. Правац њеног израшћења око чела, и
- г. Њену обилност.

Потребно је, да ово укратко објаснимо.

а. Посматрана са првог гледишта, т.ј. према природи и степену свога израшћења, коса може бити: *права, галасаста, уковрчена* (кад је савијена у облику прстена), *гргурава* (кад својом дужином представља облик завртња), *кудрава* (кад образује веома мале и fine прстенове који се мешају један с другим), *сунаста* (кад су ови прстенови нагомилани један преко другог), и најзад *дебела* или *танка, крута* или *витка*.

Што се тиче *правца израшћења косе око чела*, он може бити: *правоугаони, полукружни* и у облику *ашова*. У првом случају коса образује око чела један правоугаоник коме обрве служе за основу

Сл. 1.

(сл. 1.), а у другом је цело израшћење полукружно (сл. 2.). Правац у облику ашова (сл. 3.) у вези је са чеоном ћелавошћу.

Правац полукружни одлика је мале деце, а правоугаони одраслих личности.

Сл. 2.

γ. Обилност косе изражава се изразима: обилна, густа и ретка, за које, мислимо, није потребна нарочита дефиниција.

Сл. 3.

Особености, које се појављују приликом описивања косе, састоје се поглавито у *хелавости*, која може бити: *темена*, *чеопа* и *слепочна*, према томе да ли обу хвата *теме*, или *чело* или делове главе изнад слепих очију (паријетале).

У случајима потпуног губитка косе, које увек прати и губитак браде, означаће се просто: *коса сасвим опала*.

б) *Боја и облик браде*.

Боја браде означаје се истим путем и начином као и боја косе, док облик зависи, у главном, од места њеног израшћења.

Познато је из обичног живота да се длаке на горњој усни називају *брковима*,

Сл. 4.

оне са стране образа „*бакенбартима*“ (сл. 4.). Ако длаке покривају целу браду (део лица), облик њен у овом случају назват је „*барбишоном*“ (сл. 5.); ако ли су пак длаке ограничене на средњи и

доњи део браде, онда је то облик *јарчеве браде* (сл. 6). За браду, која покрива про-

Сл. 5.

стор испод целе доње вилице, каже се да је у облику *огрлице* (сл. 7.), док нам

Сл. 6.

длаке у виду малог *цбуна* на средини доње усне дају браду у облику *мусе* (сл. 8.).

Сл. 7.

Потпуно одсуство браде — *ћосавост* — мора се увек означити, пазећи при том на разлику између *ћосавости* и из-

Сл. 8.

бријане браде. У првом случају кожа је равна и глатка, а у другом бодљикава и рапава.

Тако исто мора се означити ако су поједини делови браде различни по боји један од другог, који су случајно врло чести са брковима. (наставиће се)

Д. Ђ. Алимпић

О ИСТРАЖНИМ ЗАТВОРИМА

Последње године XVIII. века јесу време кад су затвори у опште привукли на себе пажњу, кад су на себе окренули погледе филантропа криминалиста. Први је Енглез Novard, — филантроп, коме човечанство тако много дугује — пошто је неким случајем и сам био дугогодишњи робијаш — приказао језовиту слику ондашњих затвора, раздражио онај страховити живот затвореника, и заинтересовао не само добре људе него и научаре. У свима земљама ондашњих цивилизованих народа затвори су почели постајати предмети нарочитих студија и особитих брига. Филантропи су — под утицајем хришћанских и нових хуманих идеја — сишли у влажне, подземне, тамнице онога времена да ублаже тежак тамнички живот, а криминалисте су — трагајући за узроцима наглог и несразмерног растења криминалитета и повратника — студирали тај живот и константовали, да су затвори, онакви какви су били, погодан, заразан, расадник зла, да су школа неваљалства.

То је помогло револуцију у теорији кривичнога права и изазвало преврат у погледима на казну и њену примену. Казна је добила са свим нов циљ. Она је тада требала и да *поправља*. Затвори су имали да служе томе циљу. И теорија обогачена драгоценим прилозима, пропaгaрала је за темељну реорганизацију казних завода. Стотинама научника ангажовало се у борби за ту идеју. И тако имамо данас на једној страни нову науку — *науку о казним заводима*¹⁾ — а на другој страни — после усвојеног теоријскога разлагања — нове казнене заводе са модерним режимима и задовољавајућим резултатима.

Истовремено су реорганизовани и истражни затвори и стављени на једну здраву основу с обзиром на њихов циљ и карактер. Како на другом једном месту — у расправи једној коју ћу скоро дати у штампу — говорим о данашњем стању казних завода у нас и на страни, то ћу се овде задржати само на данашњем стању истражних затвора на страни....

* * *

И старија и модерна законодавства просветних народа предвиђала су и предвиђају *ипитвор* за учионице извесних кривичних дела за време док су под кривичном истрагом. То је и природно и оправдано. Самим тим, што је неко јаче и осетљивије повредио утврђени друштвени поредак, што је кидисао да поремети законом постављени ред и однос у друштву, несумњиво се обележио као непријатељ тога поретка, као противник тога реда, као опасан и по један и други. И очекујући да му земаљски судови од мере заслужену законску казну било би и опасно и несмотрено оставити га у слободи, у могућности да и даље вређа тај поредак. Још нешто. Правилност истраге, њен целокупан рад како на утврђивању

¹⁾ Четврти криминалистички конгрес, држан у Петрограду 1890. год., прогласио је знања о казним заводима за науку. („Revue pénitentiaire“)

свију околности, под којима је једно кривично дело учињено, тако и на утврђивању доказа противу учиниоца, били би ометани, трпели би врло много, кад би се овај оставио у слободи, кад не би био склоњен из средине у којој је учинио кривично дело, кад на тај начин не би био стављен у немогућност да ради било на уништењу трагова учињенога кривичнога дела било на уништењу доказа, који противу њега стоје и које тек кривична истрага има да пронађе... Најзад и трећи разлог. Извршиоци опаснијих кривичних дела, која повлаче врло строге казне, из страха од њих, трудиће се да их избегну прикривањем и бегством. Да би се то спречило они се лишавају слободе за време док траје истрага.

То лишење слободе зове се *истражни притвор*. А тај притвор увек је само једна *превентивна мера*.

И баш за то, што истражни притвор има карактер превентивне мере, што је он резултат свега овога напред реченог, што је он — ако се може да каже — једна оправдана неправда, што он траје једно кратко време, што он није казна а још мање срам, што сви они који су под кривичном истрагом и у притвору, нису увек криви, а баш и кад су и криви нису још ни осуђени нити осуђени — истражни затвори нису предмет оних истих брига и старања којих су предмет казни заводи, инсталација целокупног унутрашњег режима у истражних затвора са свим се разликује и мора да се разликује од оне у казним заводима. Тај целокупан унутрашњи режим истражних затвора јесте оно што је најглавније. Онакав какав је данас сме да се каже, да је он један срећан резултат, с једне стране, добро схваћеног карактера и циља истражнога притвора, и факата: да он траје — по правили — једно кратко време, да он није казна, да међ притвореницима има врло често ни кривих ни дужних, а с друге стране, усвојеног теоријског мишљења, за које су неуморно пропагирани филантропи, да злочинци и преступници, и ако су грешници, ипак су људи, да друштво, и ако има права и дужност да их склони из своје средине лишењем слободе, не сме да их тамо заборави, да се одрекне бриге о њиховом телесном и моралном здрављу.

Режиму који данас влада у истражним затворима — о коме ћемо мало доцније говорити — предходно је систем заједничког издржавања притвора. Њега је постигла иста судбина као и онога у казним заводима; он је и у теорији и у пракси неповратно осуђен на прогонство из истражних затвора европских народа²⁾.

Разлози су били и озбиљни и јаки.

На првом месту искуство је утврдило да је врло штетно по правилност истраге држати у једном притвору, заједно, више лица, која су под кривичном истрагом за једно исто дело. А њихово раздвајање било је тешко врло често немогуће због самог система, који је у затвору владао.

Заједнички живот притвореница у истражним затворима, исто као и онај осу-

ђеник у казнионицама. ишао је злочинцима и преступницима на руку да се упознаду, да се зближе, да се сроде. Та познанства била су увек на штету и рачун јавне безбедности.

Систем заједничкога живљења притвореника у истражним затворима омогућавао је непосредан саобраћај и између лица, за које би најбоље било да се нису никад једни другима приближили. То је саобраћај између оних лица, чија душа није још покварена, у чијој унутрашњости није још наступио слом идеја о добру, који још нису огрезли у зло, који су тек на путу да пропадну, и оних, који су зараза зла, који куже, трују, упропашћују.

Да се систем заједничког издржавања притвора у истражним затворима осуди, да се он формално прогони, помогао је и овај факт. Није редак случај да притвора допадне човек, који је до тада узимао угледан положај у друштву и чије је ново стање резултат случаја или несрећних околности. Или се дешава да падне у притвор човек — што кажу — ни крив ни дужан. За те и такве људе истражни затвор система заједничкога издржавања притвора јесте једна ужасна, готово неподношљива, казна, и ако притвор то није и не сме да буде. Та заједница са људима, којима је злочин професија, који су зло и с поља и изнутра, па ма како мало да траје, врло осетљиво шамара њихово достојанство, унижава, вређа!..

Најзад систем заједничкога издржавања притвора у истражним затворима онемогућава ред и дисциплину, и врло се снажно одупире васпостављању мера, које препоручује игијена — што су обоје тамо хтели да обезбеде живи погледи на затворе и притворенике....

Поменуо сам најозбиљније разлоге са којих се је осудио систем заједничкога издржавања притвора у истражним затворима, а да их није било још и других, они би били у свако доба довољни, да се не пожели његов повратак.

* * *

Кад се је у теорији већ кристалисало уверење, да су казни заводи и истражни затвори система заједничкога издржавања казне односно притвора једно страховито зло, зараза злочина, један срам за велики деветнаести век, онда се је почело размишљати којим системом да се замени у истражним затворима систем заједничкога издржавања притвора. Научари су тада — сложни у мишљењу као ретко када потпомогнути и мишљењем практичара — једнодушно пропагирани за *усамљенички — хелијски — систем*, и ако је он врло слабо препоручљив за казнене заводе због својих штетних утицаја на дух и тело осуђеника, и ако је број партизана тога система и у теорији и у пракси из дана у дан све мањи и мањи.

Да се за истражне затворе тако једнодушно и тако моћно препоручи тај усамљенички систем решило је то, што се он — потпуније него она друга два: обернски и ирски — може у њих да пласира са свима својим добрим странама, и што у њима његови штетни утицаји не могу да имају никаквог маха ни могућ-

ности за опасну акцију на дух и тело истражних притвореника....

Систем усамљеничкога — хелијскога — издржавања притвора савршено задовољава — боље и потпуније него ма који други — потребу изоловања притвореника, за које се у теорији неуморно пропагирало а из истих оних узрока, са којих је у њој систем заједничкога издржавања притвора неповратно осуђен.... Притвореник је у хелији сам: то стање му онемогућава споразум и договор за заједничку одбрану са својим саучесницима ако их има.... Притвореници издржавају притвор сваки у својој хелији: тиме је спречен онај судбоносно опасан додир младежи — која је пре за оплакивање него за осуду — са окорелим у зло огрезим индивидуама.... Хелија не допушта познанства и зближење појединих притвореника подједнако пропалих и подједнако готових да још дубље загазе у злочин: тиме се спречава стварање разбојничких и лоповских дружина.... Хелија чува стид и брани достојанство оних притвореника, који су допали притвора случајем или неоправдано: они нису принуђени да проводе у друштву са људима, којима је злочин занат.... Хелија чува од порока: педерастича — фаворизарана системом заједничког издржавања притвора — искључена је у истражном затвору усамљеничког система.... Хелија онемогућава неред и побуну притвореника: притвореници, изоловани у своје хелије, немају прилике за договор... Хелија не шкоди телесном здрављу притвореника, као што је то случај у заједничким хапсанама: сува, довољно пространа, чиста, доста осветљена не слаби организм....

Хелија усамљеничкога система инсталираног у казнене заводе осуђена је од већине научара и ван Белгије ретко је видети какав казни завод са тим системом. Статистички подаци јасно говоре да хелија слаби вољу, да убија дух, да ствара меланхоличаре, да осуђеник ако не сврши самоубиством свршава у лудници. Са тог свог страховито штетног утицаја тај је систем непрепоручив и ако је иначе богат својим врло корисним странама... Али за хелију тога система инсталираног у истражне затворе не може то да се каже: она овде нема оне страховите и штетне резултате. Притвореник не подлеже штетном утицају хелије — као затвореник — јер притвор траје увек једно кратко време. Па онда притвореник не проводи као затвореник све своје време у осами: он долази посведневно у додир са иследником, са сведоцима, са својим адвокатом, са породицом и познаницима који га посећују. И тиме је у многим ублажен, готово уништен, штетан утицај хелије и систем хелијски услед тога препоручен за истражне затворе без најмање ограде...

* * *

Истражни затвори, које сам видео у Француској и Швајцарској — као год и они у Енглеској и Америци, о којима сам читао — система су усамљеничког. Зграде, намењене за те затворе, саграђене су тако да спречавају сваки недопуштени

²⁾ Стање истражних затвора у Србији, Бугарској, и Турској речито демантује ово моје тврђење....

додир притвореника са спољним светом. Ђелије су доста простране, високе, видне, врло често луксузно патосане. Грејање је, у већини случајева, парно, а осветљење електрично. У свакој ћелији налази се кревет, сто, столица и нужник најмодернијег система. Притвореници ако хоће могу да раде, а да би утукли време допуштено им је да се служе затворничком библиотеком. На чистом ваздуху проводе један час дневно и то у шеталиштима нарочито саграђеним у затворским дворштима. Та су шеталишта на броју 10—15 — такође система усамљеничког. Простори земљишта од 40—50 кв. м. засејани травом. ограда је зидом високим до 3 м. Кад су у њима притвореници, врата су на њима закључена. Један чувар, са једног узвишења, које се издиже из средине тих шеталишта, врши надзор над притвореницима, јер шеталишта нису покривена. За време шетње притвореници не смеју да се довикују између себе и разговарају, нити им је допуштено да праве ларму, да вичу, да звижде. У Швајцарској притвореници пушачи смеју да пуше за време шетње....

Притвореницима је допуштено да у одређено време примају походе својих најближих, који претходно имају да добију нарочито допуштење од инспектора. Ти су састанци у просторијама за то одређеним и направљеним тако, да је сваки додир између притвореника и њихових походилица немогућ. У тим су просторијама два реда кабина један према другом, а између њих слободан простор у ширини једног метра. Притвореник је у кабини једнога реда а према њој у кабини другог реда походилац. Наспрамне стране тих кабина испренилетане су честим шипкама, тако да се притвореници са походиоцима могу да виде, да се чују, али не могу да дођу у додир а још мање да походиоци додаду притвореницима што год што није допуштено. У осталим разговорима присуствује одређени чиновник или који нижи орган власти, који између осталог контролише и то, да се разговор води увек далеко од предмета кривце притвореникове..... Састанак са својим фамилијама притвореници имају у нарочитој соби. Тим састанцима власт нема права да присуствује.

Храна је проста. Сваки притвореник добија дневно један хлеб и у подне и у вече по једну порцију куваног поврћа. Четвртком и недељом добијају по комад меса. У осталом ко хоће да побољша храну из својих сопствених средстава, допушта се увек.... Ред мора у затвору да буде увек примеран као и чистота у ћелијама. Устаје се и леже у одређено време.

Како истражни затвори немају циља да притворенике поправљају — јер се још није утврдило да ли је сваки притвореник крив — то су сва она средства и мере којима располаже усамљенички систем кад је инсталиран у казнене заводе овде неупотребљене и неунесене....

9. јуна 1905. год.
у Паризу.

Милорад Н. Ст.

КРИМИНАЛОИДИ

ПРИЛОЗИ ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ УЗРОКА АТЕНТАТИМА
од проф. д-р Чевара Ломброва

Докле у целој Европи превратне и револуционарне партије представља социјализам, узеле су оне у Шпанији облик анархизма и то најопаснијег анархизма, који врши насиља против лица и против постојећег поретка. Порекло његово датира се од 1855. год. када је *Рамон дела Сагра* публиковао један свој спис о кризама у политици и трговини, и већ 1881. он је био толико набујао, да се морао одржати и један конгрес на коме је узело учешћа 254 делегата, који су представљали 5800 гласова. Године 1885 излазило је већ 15 анархистичких листова. Највећа гањања, смртне пресуде, којима су претходила мучења нису могла покрет да угуше, већ на против, он је све то силније хватао корена.

За атентатом у *Есересу*, који је за последицу имао четири смртне пресуде, дошао је онај у *Палосу*, када је атентатор, још докле га је целат давио, прорицао страховиту освету; она се заиста на скоро и остварила у облику експлозије у позоришту у Барселони. Осуда главног кривца *Салвадорија* изазвала је још два нова атентата противу управника полиције у Барселони и у брзо за тим експлозију у телеграфској станици у Сестану.

Јуна 1896. год. у Барселони, у сред црквене процесије бомба је експлодирала, а она је била намењена команданту места. И том приликом пет криваца осуђено је на смрт, 20 на тешку робију а 60 је прогнано из земље. А колико ли је само њих, на ужас целе Европе, у тврђави *Montjuich*-у, која је од тада на злу гласу, на мучке бачено!

Смртна пресуда и мучења, која је издржао, изазвала су једног Италијанца — *Анџолиња* — да убије *Кановаса* а ускоро за тим и убиство целата у *Montjuich*-у; за тим су се низали атентати против *Ферола*, против *Артемизе Монгоса*; док у септембру 1898. год. у Барселони, није избила права револуција против гарнизона, који је на брзо за тим угушен. Данас у Шпанији излазе шест анархистичких листова: „*N Corsario*“, „*La Ciencia Social*“ итд. и они броје читаоце на хиљаде. И ако је шпанска књижевност сиромашна у опште у научним делима, ипак броји на стотине анархистичких дела и списа од *Рикарда Мела*, *Анзела Лоренца* и др.

* * *

Како да објаснимо овај необичан успех и ширење анархизма, чији је последњи жалосни плод париски атентат на краља *Алфонза*?

Познат је факт, као год што се колера и куга најјаче шири по прљавим варошким крајевима да и анархизам тражи земље, у којима се најгоре управља: Италију, Шпанију, Русију...

Ако се хоће да разуме колико далеко досеже рђава управа у Шпанији, морамо почети из далека. Брдовито, планинско земљиште у многим провинцијама,

оскудица у железницама као и у осталим саобраћајним средствима у ретко насељеним равнима — узрок је, те је велики део централних региона тако рећи одсечен од саобраћаја са осталим цивилизованим светом, а ти узроци отежавају шта више и саобраћај између самих провинција. С тога је становништво и култура и у варошима мало, с изузетком оних крајева, који се граниче морем, где је саобраћај живљи а становништво гушће.

Изоловање и због тога отежано мешање расе, што је можда најважнији елемент за њен напредак, па и арапска крв, која је у раси, — све то спречава прогрес и узрок је, зашто су се прастари, варварски обичаји још и данас тамо одржали. Многбројни верски ратови, који су у почетку вођени противу Аријеваца, а за тим неких 20 генерација непрекидно против муслимана, када се патриотизам идентификовао са послушношћу према цркви, религиозна гањања, која су врло строго чак до нашега века вршена (још 1790. год. спаљиване су у Севиљи вештице и тада је Шпанија имала 270 инквизитора и 2,500.000 калуђера), — потчинили су народ власти сујеверја, тако, да је у ствари црква управљала земљом, која је и један велики део земаља као своју својину у рукама имала.

Осем тога религиозним гањањем свака оригинална мисао била је угушена од ортодоксних теолога, ако дотични није хтео да сврши на ломачи. Наука је постала злочин, тако, да је Шпанија у току неколико векова дала само два велика човека науци: *Сервета* и *Рамон и Кајала*. Отуда у земљи незнање. Још у почетку XIX. века на шпанским универзитетима порицао се закон о тежи, гравитацији и кружни ток крви. И сама влада гушила је науку, јер је под владом једног Фердинанда министар *Коломардо* затворио све школе лепих вештина и у њима приређивао — борбе с биковима.

Откриће Америке имало је не само за последицу да смелији и интелигентнији напусте отаџбину, већ је и огромно богатство нагомилало у земљи (за неких сто година вели се да је Шпанија добила из Америке око 54 милијарди), који су умножили корупцију и леност, јер где је било злата и сувише, нико се није трудио да ради и кад извори богатства усахнуше, они који беху навикли на нерад одричући се културе, беху принуђени да свој опстанак траже у манастирима, молећи се Богу и просећи као калуђери по народу. Они више не беху у стању чак ни своја поља да обрађују. Трговаца је тада било 34000, а калуђера седам пута толико, 250.000.

Последица таквог стања било је ванредно осиромашавање и расељавање. Под *Карлом III* становништво се спустило на девет милиона, докле је под римским царем *Антонијем* достигло четрдесет милиона.

Борбе против страних завојевача, које су почеле с Маврима а свршиле се с Французима, освајачки ратови у далеким покрајинама, навика из детињства на нож за појасом, на послетку минимално обрадовање, — све то изазвало је код појединаца да претерано цене своју личну

храброст, а и употребу насиља и непрекидну употребу оружја. При томе не треба заборавити крваве призоре, борбе петлова и борбе с биковима у којима Шпанија налазе своје најомиљеније забаве. Тамо свет налази, да је у реду да се болнице издржавају од прихода представа борбе с биковима. Истина школа за борбу с биковима, која је 1830. год. отворена у Севилји, не постоји више, али и данас још излазе седам стручних органа тога спорта, а ако се у Мадриду данас „Тореадор“ више не поштује као полубог, ипак га особито високо цене и признају као ђенија.

* * *

Од рада владина није било никакве користи, шта више он је нанео много штете. Устав је у Шпанији више него ма где у другој којој земљи чисто — декоративна ствар. Да ли се влада представља у конзервативном или либералном руху, све једно је, јер је она увек диктатура без обзира на то, ко је на влади: да ли Прим, Серано, Наварос, Еспартеро, или Кановас. Финансијски Шпанија стоји бедно. Буџетским вештинама крије своје банкротство, па чак није у стању да плаћа своје сиромашне чиновнике, а порезу гомила из године у годину продавајући на доброш хиљадама омањих поседа, тако, да се цела земља у једном непрекидном опсадном стању налази, те и правду замењује војна сила — солдатеска. Бенерали прете непрекидно устанком, докле војници опет за свој рачун буне се или дезертирају. Једном речи, влада нема никаквог ауторитета, нити је достојна да га има.

Школе не походи ни десети део за школу дорасле деце. Земља нема никаквих добротворних установа нити кооперативних институција; с кратковидом калуђерском милостињом мисли се, да ће се све постиви. Затвори и робије у Шпанији су више него ма где у Европи места, где се злочин рађа и кује.

Данас Шпанија по мало диже главу, захваљујући инвазији странаца, који су уложили на две милијарде у земље и индустрију.

* * *

Жалостан положај ствари у Шпанији, који се једва у најновије доба поправља, налази израза у статистици злочина. Докле у целој Европи у свима цивилизованим земљама, нарочито тежи злочини опадају, у Шпанији се множе. Докле је у годинама 1883 до 1889 број злочина износио 84.888, између 1896 до 1899 понео се на 91915. Највише се множе дела против личности (употреба ватреног оружја). Број убиства 1883 године износио је 1072, а 1899 године већ 1633; насиља и противстајања власти смањила су се; било их је 1883 до 1885. године просечно 1157, а од 1896. до 1897 год. само 1110. Највећи број разбојништава, насиља и противстајања показује Сарагоса, чије је становништво на гласу са свога патриотизма и храбрости у рату¹⁾.

* * *

Само се по себи разуме да у једној земљи, у којој је влада више зла него добра учинила, где је индустрија тек у зачетку, а земљорадња не зна још о социјализму, који представља хомеопатичко средство против анархизма, — да у таквој земљи анархизам, који неће да зна ни за какав ауторитет има темеља и хране да се све то више развија. То је у толико појмљивије, јер и само незнање и огорченост не допушта у напред никакву компетентну критику анархистичких утопија. Шпанац је претерано честољубив и његовој дрској надуваности ласка те и нехотице прихваћа теорију да свака индивидуа најбоље уме да цени сопствену способност, да истицање личног интереса издиже општи интерес и да је нарочито сам себи остављен човек нешто најбоље.

Наравно, с друге стране ако узмемо, да је народ васпитан у ароганцији, која потпирује мржњу и крвну освету, да је народ васпитан да сматра за највишу врлину крвави патриотизам против странаца; народ, дакле, који највећа задовољства и забаве налази у крвавим борбама и који Торера сматра за полубога, — да је такав народ јако наклоњен: да брзо реши *ножом* или *екзалозијом бомбе* заплетене проблеме политичких несрећа, и ако су оне изазване атаквистичким историјским или чак климатским узроцима.

Што се париских атентатора тиче, то се зна толико о њима да се може рећи, да је *индивидуални* антрополошки *момент* при том недељу играо главну улогу.

Свет је чуо само за њих двојицу: страшног, фанатичног апостола *Харвеја* и *Малата*. Први је Енглеиз из честите породице са физиономијом каквог мирног, тихог научника и чистом прошлосту. Он је разним списима, у најновије доба социјалистичким и анархистичким, стекао извесно име, али нико не би могао очекивати, да ће он из апстрактних теорија, у чему је људском духу допуштено да предузима и најсмелије летове, — прећи у анархистичку праксу или се дати наговорити за ту праксу.

Карло Малато, висок, плав, витка стаса, са духовитим челом и пријатним хармоничним цртама, говори тихим гласом, лагано и оклевајући, порумени као каква девојка при сваком изненадном питању, постаје на један пут буран, плаховит, чим се говор поведе о шпанским анархистима, који су мучени. И њега су сматрали пре за теоретичара а не за практичара анархизма, и у његовом се стању не би могла наћи никаква друга *congrua delicti* до једино штампани и нештампани чланци против шпанског краља и целата из *Montjuicha*. Поред свега тога, он је један од најфанатичнијих апостола анархизма, син једне Францускиње и оца Италијана, који је због учешћа у Комуни париској осуђен, те је пошао и он с оцем у прогонство, у Нову Каледонију. Вративши се у Француску, постао је са *Себастијаном Фором* и *Дивијеномса* уредник листа „*En Dehors*“, доцније „*Attaque*.“ Због својих оштрих чланака у неколико је маха осуђиван. После промуглације закона против анархиста 1893. год. добегао је у Лондон и писао

одатле у „*Intransigeant*“—у и „*Aurore*“—и. У последње доба прекинуо је везе са тим листовима и живео врло повучено у Паризу са својим 80-годишњим оцем и женом, коју је хранио својим поштенним књижевним радом.

И Малато као и Харвеј својом спољном физиономијом и својим психолошким својствима припадају оба групи политичких криваца, које ја означавам именом „Злочинци из политичких страсти“.

Они не само да немају тип злочинца, на против, имају врло лепе црте, широка чела, тих, питом поглед, — права супротност карактеристичних особина каквог злочинца. Ваља се сетити многих француских јунака из револуције: Демулена, Бара, Карноа, Шарлоте Кордејеве, Шарла Сауда, који су сви били ванредно лепо. Малато има с њима то заједничко, да је од оца наследио политички фанатизам и мистицизам; и очеви Шарлоте Кордејеве, Орсенија, Паделевског били су фанатични револуционари.

О нихилисти *Лизогубу* прича Степњак, да је он, и ако је био милионар, живео као убоги ђаво, јер је хтео да умножи капитал, да би што више могао жртвовати за своје једномисљенике. Пријатељи су га морали принудити, да и на себе што потроши, јер су се плашили, да ће он од глади умрети. То исто причају и о *Казерију*.

Главни карактеристични знак ове врсте људи јесте *претерани алтруизам*, плаховитост у коју падају, кад виде невоље других или своје отаџбине, тако, да се они и нехотице решавају да изврше насиље, у нади да ће стати на пут да други не пате. Тако *Buordon* вели: „Већи број анархиста постају убице из филантропије; они убијају у лудилу из љубави према осталим људима.“

Веру Сасулићеву ослободили су поротници, пошто је покушала да изврши атентат на Трепова. Пошто она са собом није била задовољна, осећала је у срцу неку тугу, кад су јој прочитали пресуду да се на слободу пушта, и утешила би се тек онда, да је за *ствар* патила. Рекла је ипоротницима: „Знам да је нешто страховито дићи руку против другог човека, али ја сам морала и хтела показати, да се после таког недела (батинање политичких криваца) не може остати некажњен. Хтела сам да обратим пажњу *свију* на ту ствар, да се она више не би могла поновити.“

Колико поштене страсти у тим речима, којима је она све убедила, те је поротници ослободише — и то још у Русији! Такав је исти човек и Малато.

За карактеристику ових људи морамо још додати, да они имају потребу и жељу да — пате. „*Патити је добра ствар*“, вели један политички јунак Достојевског; најрадије за неку велику идеју, али по некад и без велике идеје или за апсурдну идеју, као што је анархизам.

Од осталих париских завереника против шпанског краља, *Балина*, има тип мирног, честитог човека, *Наваро* и *Палацио* опет оне које ја називам „злочиним типовима“, први због великог ши-

¹⁾ *Jimeno Agius: La criminalidad en Espana. 1885*
Silio y Cortez. La orisi del Derecho. 1899.

роког подбрата, а други због несразмерног чепа и деформираних ушију.

За Балину, судећи по његову типу можемо слободно рећи да је криминалоид, дакле човек приближно нормалан. На против Палацио и Наваро имају тип злочинаца, каквих међу анархистима има доста. Многи анархисти имају са злочинцима по пореклу један исти жаргон, дивље гесте. Ваља се само сетити Равашоло, Ортиса, Пинија. Они се сви у једноме само разликују, на име, они гледају да своје злочине нагоне скриву под фирму неког политичког идеала, који их у очима света треба у неколико морално да оправда.

Не треба се такође чудити, што је између ових пет завереника противу шпанскога краља — два странца: један Енглец и један Италијан. У свима ранијим шпанским атентатима умешани су и странци, као на пр. Аскери, Родеро и атентатор Кановасин — *Анцолио*, који је на суду рекао: „Географски — ја сам Италијанац, али ја осећам болове и патњу — целога света!“ Анархисте не знају за отаџбину, они знају само за човечанство, за које се они на свој начин жртвују, пошто из филантропије постају целатима.

На послетку база њихова рада јесте индивидуално насиље, које се ставља на супрот званичном насиљу, те је и једно као и друго достојно осуде.

Не треба се, дакле, чудити, када у једном друштву, које је скроз прожмано насиљем, као што је шпанско, с времена на време избије као гром из ведра неба друго насиље. Али човек и друштво треба да зна и једном да појми, да је правило: *„насиље је увек неморално чак и кад се оно примењује, да се угуши друго мишљење“*, — поникло из посматрања и проучавања самога живота а не из какве болесне сентименталности. Овај принцип мора се свом снагом бранити, да би се велики прокрет убрзао, који је у крилу модерне цивилизације поникао. Иначе би Европљанин са целом науком и хиљадугодишњом културом стајао на становишту једнога Аустралијанца, кога је *Бонвик* упитао о значају добра и зла, па добио одговор: *„Добро је, кад ја жену другог отмам; зло је, кад други отме моју жену!“*

Ј. Б. М.

ВАСПИТАЊЕ И САМОУБИСТВО ДЕЦЕ

Луј Проал

Самоубиства деце датирају се из најстаријих времена, али су данас много чешћа но икада. Савремена младеж исто је толико наклоњена самоубиству колико и злочину. Нису ни мало ретки случаји, да ђаци основних школа остављају своје пиљке и чигре, и одлазе да се вешају или из револвера убијају. Очајање код женске деце јавља се још раније. Девојчице, које су колико јуче прескакале конопац, или се играле са луткама, сите живота, пре него што су и окусиле његову горчину, даве се или вешају.

Оно што је најинтересантније код свих дечјих самоубиства, то је да се она јављају у доба које не треба да зна

за очајање, и у свима друштвеним класама. Деца богаташа убијају се у истој сразмери као и деца сиромаша. Самоубиства деце по градовима знатно су већа од оних по селима.

Пренеражени злим удесом који их је задесио, несрећни родитељи у највише случаја не знају или не умеју да објасне узроке, који су њихову децу определили на ове очајне поступке. У души деце има, дакле, често пута великих тајни, дубоке жалости и туге, којима њихови родитељи поклањају врло мало или скоро ни мало пажње.

Рецима који следују циљ је да изнађу и аналишу узроке ове дечје туге и прераног очајања. Потребни подаци за овај посао црпљени су из записника о извршеним самоубиствима, акта вођених истрага и писама које су мале самоубице за собом остављале. Писма ова колико су жалосна толико су и поучна, јер нам с једне стране допуштају да познамо младе и невинне душе, а с друге опет показују колико неправедне казне и укури жалосно утичу на душу и срце невинне деце.

Пре него што бисмо приступили истраживању узрока дечјих самоубиства, неопходно је потребно да бацимо један кратак поглед на статистичке податке о извршеним самоубиствима у времену од 1869—1900¹⁾ год. Тако је:

У год. 1869 извршено 5114 самоубиства, међу којима се налазе:

37 самоубиства деце испод 16 год. старости и

168 самоубиства деце од 16—20 год. старости.

Године 1879 извршено је 6496 самоубиства, међу којима су:

61 самоубиство деце испод 16 год. старости и

266 самоубиства деце од 16—21 год. старости.

Међу првима било је 38 дечака и 23 девојчице, а међу другима: 187 дечака и 79 девојчица.

Број самоубиства у год. 1889 износи 8180, а у њему има:

56 самоубиства деце испод 16 година старости и

392 самоубиства деце од 16—20 год. старости.

Број малолетних самоубица у год. 1898 износио је 562, док у 1839. год. овај број није био већи од 152.

У години 1897 убило се 76 деце, од којих су:

37 испод 15 год.

24 „ 14 „

9 „ 13 „

2 „ 12 „

4 „ 11 „

Год. 1893. одликује се још млађим самоубицама, јер у њој налазимо:

35 самоубица испод 15 год.

33 „ „ 14 „

4 самоубице „ 13 „

2 „ „ 9 „

1 самоубицу „ 8 „

1 „ „ 6 „

Веровало се једно време, да је број самоубиства испод 16 год. много већи код девојчица но код мушкараца, али статистички подаци у сенском округу показују противно. У времену од 1896—1900 год. извршено је у овом округу, и то:

у год. 1896 мушких 10 женских 7

» „ 1897 „ 15 „ 7

» „ 1898 „ 8 „ 10

» „ 1899 „ 10 „ 9

» „ 1900 „ 11 „ 1

Међу самоубицама у доба од 16—21 год. број мушких такође је знатно већи од броја женских. Од 477 малолетних самоубица, колико их је било у 1898 год. долази на дечаке 273 а на девојчице 204 случаја.

Има још једна ствар коју нам статистички подаци очигледно доказују, а на име: да је број самоубиства по градовима много већи од онога по селима, нарочито у доба испод 16 год. Ово нема сумње, долази отуд, што је здравље по селима много боље, а нервни систем мање осетљивији. Дете у селу има много више задовољства но дете у вароши, те с тога и много лакше заборавља тугу, укор и казну. Поред чистог ваздуха, јасног сунца, широког поља и веселог друштва, сеоска деца налазе још забаве и у хватању лептира, брању цвећа и плодова, истраживању птичијих гнезда, миловању животиња и т. д., чега су деца по градовима потпуно лишена.

* * *

Посматрајући наивност, искреност, благост и веселост деце, човек је расположен да верује, да су то прави анђели, без икаквих страсти и рђавих осећања. Неоспорна је истина, међутим, да су они мали анђели понекад прави мали демони: завидљиви, пргави, љути, лажљиви и свирепи. Да је *Русо*, пре писања расправе о васпитању, лично васпитао своју децу, он би их без сумње много боље познао, и с тога не би могао тврдити: *„да се сваки човек рађа као добар, али да појединце само друштво квари.“*

Ла-Бријер, који је људе и децу познавао боље од *Русо*-а, има много већег права кад вели: *„Деца су охола, направита, завидљива и уображена; она су већ људи.“* И доиста, деца су мали људи, као год што су и људи велика деца. У младим дечјим душама налази се већина оних истих страсти, које ремете и узбуђују срца људи: завист, гнев, охолост, жеља за осветом и т. д. Родитељи, па и сами наставници педагогије, обично нису у стању да загледају у душу дечју и тамо запазе страсти које њу растрзавају.

„Истину рећи — вели *Компејре* (*Compeyre*), ректор лијонске академије — изучавање страсти не спада у делокруг педагогије. Страсти се развијају у току живота. Захваљујући својем младом доба и својем неискуству, деца су поштеђена од ових болести душе.“

Из многобројних примера које ћемо изложити видеће се, напротив, да се страсти код деце појављују у најраније доба. Још у колеџи и у рукама дадиља, она црвене од љутине, бледе од гнева и зелене од зависти кад виде да какво

¹⁾ Реч је о самоубиствима у Француској.

друго дете узима сисе њихових дадиља. Ево шта о овоме вели Св. Августин:

„Захваљујући својој физичкој слабости, мала деца невина су у телу, али не и у души. Ја сам лично посматрао једно дете болесно од зависти. И ако још не беше проговорило, оно је бацало гневне погледе на друго дете, које је мати с њим заједно дојила“.

Познато је из обичног живота, да мала деца нерадо деле с другима милост материцу и храну дојилјину. Тако исто познато је, да одраслија деца ретко кад позајмљују своје играчке, а још мање деле посланице са другима; њима је криво кад се њиховој браћи или сестрама да већи комад чоколаде или боље играчке. Овај осећај зависти толико је природан, да га налазимо и код самих животиња. Пси и мачке веома су завидљиви међу собом. Док човек милује једно од њих, остали показују незадовољство.

Ова животињска завист код деце, у највише случајева потиснута је у доцнијим годинама развитком племенитих осећања. Али, ако она није благовремено опажена и облагорођена, у стању је да се претвори у страховиту мржњу која се понекад свршава злочином, или у очајање које води самоубиству. Ево како је један несрећни отац објаснио комесару полиције узрок самоубиства свога сина:

„Мој син, који је у свему био веома разуман и добар, мрзео је страховито свога млађег брата. Да бих спречио свађе и сукобе, послао сам овог последњег у провинцију. Ну, и поред овог раздвајања, завист је у толикој мери растрзала дете, да се најзад решило на овај очајан корак“.

Писмо, које је самоубица оставио оцу, гласило је:

„Драги оче, не узнемируј се мојом смрћу. Убијам се, јер хоћу да умрем. Не питај зашто? Има једна ствар, која мора и теби остати непозната. Ево мојих последњих жеља: ни једна од ствари које су ми припадале, не сме пасти у руке Маријусу, кога мрзим више него иког, свим својим силама и целом својом душом. (Ако ја у опште и имам душе што још није доказано). Цео мој досадањи живот испуњен је овом мржњом. Збогом за увек. Не оплакуј ме, јер сам срећан кад умирем.“

Завист се може манифестовати на два начина: од стране старијих према млађима, и обратно. У опште узев, долазак новорођенчета поздравља се са радошћу од старије браће и сестара, али ипак има ваздан случајева, у којима егостичка деца показују очигледну љутину гледајући како се пажња родитеља усредсређује на њиховог малог брата или сестру. Др. Дескире (Descirets) нашао је у казненој болници у Поаси-у једног дечка од 12 год., који је у наступу гнева удавио своју сестру у колевци. Из статистичких података за 1839 год. види се, да је један дечко од 16 год. отровао из зависти своју малу сестру од 5 недеља.

Пре неколико год. отровало се најмлађе дете једног надзорника у Паризу зато што га је мати пренебрегла и тукла, док је његову старију браћу и сестре брижљиво чувала и неговала. Дете ово

играло се врло мало, и било је увек замишљено. Једног дана по подне суседи га видеше где плаче, и упиташе га шта му је, на шта им оно одговори: „Ви не можете то знати“. Само на неколико минута по овом, дете ово отровало се калијум цианином, остављајући са собом писмо ове садржине: „Мој оче, ти знаш за сцену која се десила. Мама је наредила да проспем лонац у који је Луј... али како ми је Тереза у овом тренутку везивала краватну, то сам маму замолио да мало причека. Наљућена овим, дохватила је Лујову ципелу и ударила ме. Кад јој рекох да Лују, на моме месту, не би ништа учинила, она ме изудара и истера на поље. Љуби те твој син Густав. Пољуби целу фамилију место мене“.

Осећај зависти није изражен само у егостичкој жељи за свеколиком наклоношћу родитеља, већ и у потреби за једнакошћу.

Осећаји правичности и једнакости много су развијенији код деце но код људи; које је борба у животу навикла на неправде и неједнакости. Дете хоће да је вољено од родитеља у истој мери као и остала браћа и сестре, јер има исто право на нежност родитељску као и они, јер је најзад, и право да тако буде. Свака неправда, а нарочито она која долази од родитеља, дражи, буни и до очајања доводи децу.

Имајући у виду познати факт, да деца врло лако плачу и брзо на плач заборавају, многи закључују да су страсти и патње дечје површне и пролазне.

(наставиће се)

ПОУЧНО - ЗАБАВНИ ДЕО

ОТАЦ РИКАРДО

криминална шпанска историја

По ноћној тмини уздизао се црквени тороњ као див изнад амалених сеоских кућица, и са њега потмулим тоном изби поноћ. Једна усамљена прилика у свештеничком оделу полако је корачала уским улицицама, које су водиле касарни шпанскога гарнизона. Кад изби последњи пут звоно са торња, застаде човек на један пут на углу једне мрачне улице као прислушкујући нешто.

— Изгледа ми бескорисно долазити у ово време, шапутао је он, јер сада или спава или је сва погружена од туге за њим — Андреом. Сиромаш Андре! уздисао је он. Сунце је последњи пут бацило зраке на твој млађани живот! Али ипак је он срећнији, много срећнији, јер ће умрети са њеном љубави, а ја ћу и даље остати да живим без ње, пошто сам се ње ради и одрекао светскога живота поставши калуђером. Не могу, не, нећу ни покушавати, да је у ово време видим. Идем радије у затвор, да последњи пут поздравим Андреа.

У побочној мрачној улици виде он кроз један прозор да трепти слаба светлост. Он успори кораке и приближи се кући. Убрзано дисање издаде раздражење, које

је изазвала у њега та светлост. Приђе прозору и погледа предострожно кроз зарђалу решетку. Једна је свећа трептала и слабо обасјавала сиромашно намештену собу. У њој је била једна млада женска прилика, крај врата, дубоко замишљена. Светлост свеће падала је на њено лепо лице, на чијим се нежним пртама огледао бескрајни бол. Човек је ћутећи посматрао, док она није на један пут узела са стола свећњак и хтела поћи из собе.

— Шарлота! узвикну калуђер тихим гласом.

Девојка се прену и крикну, одајући у исто време и радост и страх.

— Андрео! Ти овде! узвикну она журићи прозору.

— Не, Не, Шарлота, није Андрео, одговори човек побожно, само Андреов брат — Рикардо.

Његов је глас звонио са пуно нежности и туге, а сјај његових великих, изразитих очију опао је кад је девојка упрла поглед у њега.

— О, Рикардо, како си ме уплашио! Заиста ми се учинило да чујем Андреов глас, ма да сам знала да му је немогуће доћи. А шта тебе нагони да долазиш у ово доба ноћи? Доносиш ли ми можда каквих вести од Андреа; да се није што десило? Реци ми, оче Рикардо!

— Не могу ти ништа рећи, што ти већ не би знала. Андрео мора још пре изласка сунца умрети — Андрео, мој брат, кога више волим но себе самога. И тако ће нам га отргнути, мени и теби — теби, која си имала у скоро постати његова жена.

Његов је глас дрхтао код ових последњих речи, али у очима му се могла читати дивља, очајничка нада.

— Ама, шта је тебе довело амо, оче Рикардо? упита девојка још један пут.

— Не, Шарлота, не реци ми оче! Ма да ме многи зову тако, ипак ја нисам још прави калуђер. Имам још десет дана рока, још десет дана док не положим и последњу заклетву и за навек се не одречем света, — а — ту му задрхта глас — све дотле, Шарлота, зови ме Рикардо, као што си то увек чинила.

— Али што си дошао овамо? питала је девојка. Од какве користи можеш бити сада још на последњем часу?

То је говорила са нестрпљењем и раздраженошћу.

— Сазнао сам за Андреову смртну пресуду тек пре два дана, и дошао сам да га још један пут видим, а теби, Шарлота, да понудим Божји благослов и утешим те, у колико је то у руци једнога смртнога.

— Што се тога тиче, могао си уштедети труд да долазиш овамо. Није ми потребна ни твоја утеха, ни твој благослов. Онај, ко је толико трпео и молио се Богу, нема потребе за празне речи.

Код тих речи презриво се осмехну.

— Не! узвикну она одлучно, извадив сјајан штитет из недара и метну га на срце.

— Смрт! Само ће ме смрт моћи утешити!

Човек се плашљиво повуче натраг.

www.unilib.rs — Не, ни пошто, Шарлота! Ти нећеш хтети...

— Сигурно! Ако Андреа убију, и ја ћу бити мртва.

— Ако Андреа убију? Да му неће поклонити живот?

Девојка је дрхтала од узбуђења.

— Ти ме плашиш, Рикардо, рече му она дрхтавим гласом. Јесам ли казала, да ће му поклонити живот? Али, зашто да кријем од тебе Рикардо, продужи она тихим, готово нечујним гласом, притискујући своје усне на решетку од прозора.

— Чуј, Рикардо! Андрео неће умрети. Он ће сутра са мном побећи. Купила сам слободу за њега. Понудила сам Шпанцима свој живот за његов, али то су одбили. Злата и новаца тражили су за то. И ја сам им дала све — све што сам имала. моје наследство, моје скровиште, мој накит, моје злато. тако да сада имам само голи живот. Да, осећам се већ сва изнурена од глади. Али ипак, Рикардо, неописано сам срећна — живот и нада повратили су се мојој души; јад, чемер и туга радо су заборављани у овим часовима, јер ми сада долази срећа. О, Рикардо, ако се само све добро сврши! Андрео не сме бити јавно ослобођен, да не буде убијен, као што је то било из дана у дан са његовим друговима који се сами међу собом издају. Али пуковник ће издати заповест, да пушке буду напуњене ђорцима. Кад војници опале, Андрео ће морати пасти на земљу, као мртав. Ја ћу га пак чекати иза зида старе воденице, па ћемо онда заједно побећи у логор наших људи.

— Зна ли ма ко још о томе плану? упита Рикардо.

— Нико, сем Андрео, ја и пуковник — пуковник Галино, командант гарнизона. Он је тај, чије сам сажаљење купила; само је злато могло омекшати његово окорело срце. Моје сузе, мој вапај, нису га могли тронути, он се само смејао на то.

— А верујеш ли ти, упита је човек наглашујућим тоном, да ће тај несрећник заиста извршити погодбу? Верујеш, дакле, да ће он учинити што је обећао? Ах, сирота Шарлота! Човек таквога беднога карактера, као што је Галино, не испуњује обавезе према једној слабој жени!

— Хоћеш ли да ме утешим тиме, што ћеш ми испунити срце новим страхом? узвикну девојка пребацујући и одмичући се од прозора. Шта би пуковник Галино имао од тога да ме превари? За њега је исто тако лако да даде Андреу слободу, као и да га убије. Ничега се нема бојати, нити има шта да изгуби. Па за што, дакле, да не одржи реч? Не, Рикардо, свирено је то од тебе да у овим страшним часовима испуњујеш моју душу таквом сумњом. О, кад би знао колико сам ја трпела, сигурно ме не би тако мучио! Помисли на то, Рикардо, коликим је страхом обузето моје биће од како је Андрео ставио на коцку свој бедни живот за слободу Кубе и постао жртвом угњетача! Помисли како ми је било кад сам чула да су га крвожедни Шпанци заробили! Сваког су дана убијали као пса по једнога од његових храбрих другова и ја сам слушала пуцањ

њиховога оружја. Рекоше ми да ће Андрео доћи на ред као осамнаести. Брижљиво сам бројила дане, морећи мозак како да га спасем док ми најзад не паде на памет да купим Андреов живот од пуковника Галино. О, Рикардо, ти, који не знаш шта је љубав, не можеш ни мој бол разумети. Ти, који се само одричеш света, док твоји суграђани жртвују свој дом, породицу и имање, да би другима задобили слободу. — ти не можеш знати, шта ја трпим. Не, не, Рикардо, твоје је срце хладно и без страсти. То је срце калуђера, који је раскрстио са светом.

Човекове су усне дрхтале.

— Шарлота, љубав не налази увек израза у речима, одговори јој он. Много њих има, којима је срце испуњено жарком љубавном ватром, али свет их назива хладнима за то што крију своју страст за љубав оних које љубе. О, има многих који трпе, да би други могли бити слободни и срећни, али свет за то ништа не зна. Њих не очекује јуначки гроб и нико не цени њихова дела. Не, Шарлота, они пружају доказе своје љубави тек кад то Бог пареди. А кад дође час да покажу своју љубав, ко зна све какву би жртву поднели у своје очајању.

— Опрости ми, Рикардо! молила је девојка погнуреним гласом, опрости ми ако сам ранила твоје осећаје. Ако си сам љубио и трпео, умећеш разумети бол мога срца. Дакле, хоћеш ли да идеш да видиш Андреа? Пустите га извесно као његовог исповедника на последњем часу. Реци му, Рикардо, да га ја чекам доле у старој воденици, реци му да сам добро и да сам пресретна, и, молим те подај му ово од моје стране.

Она узе једну румену ружу из косе, па је дуго и срдачно притисну на своје усне.

— Ево, оче Рикардо, подај му. А сад до виђења! Кад постанеи правим свештеником, ти ћеш нас венчати. Лаку ноћ!

Човек остаде за један тренутак непомичан. За тим се ухвати за решетку од прозора и узвикну јасним, болом испуњеним гласом: Шарлота! Шарлота!

Али девојка се већ била изгубила, те је човек остао сам у мрклој ноћи....

Јутрења тишина би на један пут прекинута једноликим корачањем војника. После неколико минута, при слабом осветку зоре, видела се сенка чете, која је ишла у поље. У њеној средини ишао је заробљеник, гологлав, везаних руку на леђима. Њима је следовала једна група преплашеног, зачуђеног сеоског становништва. Слаби осмех видео се на лепом лицу заробљеника, када је уздигнуте главе крочно на росо поље. Његова висока, танка прилика одвајала се држањем од грубих војника. Најзад, дошавши на мету, задржаше се по заповести официра. Зачу се се команда, зазвеча оружје, чета се разреди и осуђеник би удаљен на неколико корачаја од ње.

Упртих очију на рујине старе воденице, стајао је осуђеник са гордом равнодушношћу пред својим целатима. Очи му на један пут засјаше, усне му се по-

макоше као да хоће да моли, кад је угледао у даљини једну прилику. Али не пусти ни гласка. Кад су пушке биле напуњене и упрте на њега, погледа он још један пут на стару воденицу, а на лицу му се могла читати неистакана срећа.

Зачу се команда: „Пали!“

Једновремено се разлиже пуцањ двадесет пушака кроз југарњу тишину. Осуђеник је пао лицем на земљу, грчевито стиснутих песница. Крв му је попрскала росну траву. Не бринући се више за њега, трупа се, по заповести официра, вратила у касарну.

После кратког времена засјало је небо сунчевим зрацима, сеоско звоно звонило је на јутрење, а на усамљеном пољу тице су цвркатале. Свуда је владао мир новорођенога дана. Два старца са будацама и мотикама на раменима пређоше преко поља и приближе се лешини. Један од њих одречи руке мртваца. Једна румена ружа паде. Човек је најпре отури ногом, али је после узе и посматраше замишљено:

— Црвена ружа значи љубав, рече он; ко је њу могао дати заробљенику?

Међутим његов друг преврну хладну лешину, и, погледав њено бледо лице, сав се престрави. И други се уплаши кад је то исто видео. Обузети истим осећајима, клекоше оба старца, склопише руке и прошапуташе:

— Боже, подај мира души оца Рикарда!
с немачког Д. В. Б.

СЛУЖБЕНЕ ОБЈАВЕ

ИЗ ПОЛИЦИЈСКОГ АЛБУМА

Овај **Миленко Станић**, давнашњи је коцкар, али је се до прошле године умео вешто протурати да не дође до какве веће одговорности, ма да је истушно кажњаван небројено пута. Разлику између опасне и просте крађе зна боље него многи правник.

Једнога јутра прошлога пролећа беше облио покретни излог једног сарафа на Теразијама, који је био пред дућаном и у коме су били поређани новчаници као мустре, па из њега покупио новчанике и продавао их после по вароши. После два дана власт га ухвати и стави за ово дело под истрагу, сматрајући да овде стоји опасна крађа, јер је крађа извршена испод кључа, радосни што ће га се опростити за дуже време, а у нади да ће се услед дужег затвора моћи и поправити. Када му је саопштavano решење о притвору, он је се насмејао с речима: „Извин'те, нема ту опасне крађе, не ударам ја на опасне.“ И заиста, кад је предмет послат суду на разматрање, суд је усвојио његово гледиште и нашао да је то била проста крађа, јер је излог био покретан, те се не може узети да се обијањем покретног затвора ван зграда чини опасна крађа. Пошто вредност покрадених новчаника није прелазила границу ветушних крађа, то је кажњен истушно са крајним затвором. Тада је он победоносно узвикнуо „јесте ли видели да ја знам закон!“

Као што раде сви коцкари тако је и он избегавао служење кадра у војсци. Полиција

опет једва чека да их војна власт потражи, те да их се на тај начин бар за извесно време курталишу. Тако је и прошле године београдска полиција ухватила Станића и спровела га команди на одслужење његова рока, но он се није у касарни честито ни окренуо, па је побегао и прешао у Аустроугарску. Полиција је и у овоме његовом бегству гледала добит за себе, јер је рачунала да се бар у Београд као војни бегунац не сме вратити.

Но он није могао одолети, а да о крунденим свечаностима прошле године не крене овамо, надајући се да га у оној гунгули полиција неће приметити.

Како су тих дана и трговачке радње биле много посећиване он је рачунао да је то zgodна прилика да и он „пазари“ који скупоценији артикал. На једном је месту и успео. Свратио је у једну јувелирску радњу у Кп. Михаиловој улици, тражећи да „купи“ сат и док је јувелир износио поједине артикле и показивао муштеријама, он је макао једну кутију сребрних кашичица које су му zgodно под руку дошле, и на мах се из дућана изгубио.

Одмах по том сврати у једну велику галантеријску радњу и како је ушао, видевши навалу у дућану, диже са тезг шест разних филибарских мундштикала. Један муштерија приметио је ово и пратио га очима шта ће даље да ради. Он онда приђе па затражи једне ципеле, па пошто му се поуђена цена учини скупа он пође из дућана „да тражи јевтиније.“ Онај муштерија одмах каже газди за мундштикле, те овај потрчи за њим, али и он виде да је примећен, те почне брзо измицати, но на улици га жандарм ухвати и спроведе кварту, који га спроведе војном суду на суђење пошто је ове крађе учинио као одбегли војник под заставом, и војни суд за ове крађе и бегство осуди га три године затвора.

И из самог затвора — пожаревачког казненог завода — улучио је прилику и 11. о м-ца побегне, па после неколико дана ето га опет у Београд, где га полицијски органи у једној кафаници ухвате и притворе, па осврћући се на његове протесте што га као „џака“ узнемирују и лишвају слободе.

Пошто је премерен и фотографисан, спроведен је на издржавање осуде у пожаревачки казни завод, а пошто је склон бегству и пошто је више него сигурно да ће власти и по издржаној осуди имати са њим посла, јер он

отворено изјављује, да му је овај начин живота „ушао у крв“ и да друкче не може — то му износимо фотографију, а није искључена могућност да је и у бегству извршио какво крив. дело, о чему би требало известити управу пожаревачког казног завода.

Он је родом из Венчања у округу београдском, стар је 22 године, висок, по лицу, раменима и рукама јако је негав од богиња. Од важнијих особених знакова има: белегу од опе-

котине, неправилног облика, величине 6/4 см., испод врха левог лакта; белегу од посекоктине у облику праве линије, правца хоризонталног, величине 3 см., изнад левог краја леве обрве, и белегу од посекоктине у облику праве линије, правца хоризонталног величине 3 см. на левом крају врха потиљка.

Прима Смаћ зове се ово лице, чију фотографију износимо. Он је родом из Призрена, по народности Арбанас, католичке вере, стар 23 године, омамен, промањаст, дежмекаст, свр-

шно седам разреда гимназије; на левој руци има белегу од посекоктине у облику праве линије, правца косог, величине 1.5 см., на другој фаланзи малог прста.

Њега су католички пронагатори узели и васпитали у латинској језуитској школи у Ска-

дру, па кад је видео да је своје учитеље достигао, он је тамо учинио неку кривицу, коју таји, и 1901. год. побегао је овамо к нама да потражи уточишта, које је и нашао у српској Митрополији. Онако скрушен, понизан, право језуитски, обмануо је пок. Митрополита Инокентија, те га је послао у манастир Раковицу, а документа му узео и послао Министарству, како би се послао у Русију ради вишег богословског образовања, пошто се претходно преведе у православље.

У манастиру Раковици умео је такође брзо задобити поверење и кад се најлепше о њему мислио и у његову корист радило, са најлепшим надама да ће он доцније као Арбанас и српски приврженик користити начим интересима у тим крајевима — он из олтару макне један сребрн крст, украшен камењем, који је манастиру био поклонно један богати београдски трговац, рестава га на делове и почне распродавати јувелирима по Београду. Обилазећи тако дође и код оног истог јувелира, који је дотични крст лично радио, те га овај одмах позна и достави полицији.

Приликом ислеђења удучи прилику и побегне из кварта, па сврати у Министарство, узме своја документа и изгуби се из Београда.

После извесног времена један од београдских полицијских чиновника оде послом у Ниш, и у нишкој железничкој ресторацији примети једног келнера, који му се много учини познат. Чиновник запита газду за њега, који му рече да се он зове Коста Чупић и да је дошао из Београда, те се тада чиновник сети да ће то бити Прима, кога је једном приликом видео за време истраге, а после кратког разговора са „Костом“ он му је и признао да је Прима, преклињајући га да о томе никоме не говори, што је овај и одржао и ником ништа није говорио само нишкој полицији, која га ухвати и спроведе у Београд.

За ово дело био је осуђен од стране прв. суда за варош Београд 1902. год. на две године робије.

Са осуде је пуштен 1903. год. и од тада је скитао по целој земљи, махом као келнер и под именом *Коста Стефановића*. Као врло сумњива личност ухваћен је у Трстенику и спроведен у Београд, где је сликан и премерен.

Врло је вероватно да је он лутајући по Србији учинио где какво кривично дело, те се моле све полицијске власти да у томе случају известе Управу града Београда.

СКРЕЋЕ СЕ ПАЖЊА

Ко би рекао да се под овом скромном и безазалном појавом **Марије Гујаш**, прикрива прави коцкар. Уме она тако вешто да придигне

повчаник, да би јој многи наши коцкари могли позавидети. Чак се служи и коцкарским језиком. До сада је три пута кажњавана и протеривана у Аустро-Угарску. Последњи пут кажњена је пресудом кв. варошког од 17. тек м-ца Бр. 8443 и протерана на свагда у Аустро-Угарску, па да се не би опет отуд вратила износимо јој фотографију, по којој се може лако уочити и прелазак јој спречити.

Марија је родом из Новог Сада, стара је 17 год., омаленог раста, плава. На левој руци има белугу од посекогине у облику праве линије, правца косог, величине 1 см. на првом зглобу кажипрета. Оба су јој ува пробušена за минђуше.

ПОТЕРЕ

Евлогије Геров, бив. чиновник земљоделске банке у Софији, побегао је 9 тек. мца. из Софије са овим хартијама од вредности: бугарске обвезнице са 6% од 1888 год. под бр. 3102, 3126, 3553, 4100, 4510, 4557, 5103, 5822, 6281, 6282, 6958, 6960, 6961 и обвезнице бугарског зајма од 1892 год. под Бр. 47321, 47394, 47437, 47438, 47440, 47441, 47452, 47453, 12120, 47502, 47507, 132201, 132205, 135871, 135885, 148151, 14860, 184301, 184315, 195781, 195805, 196026, 196035. Свака од ових обвезница вреди по 500 динара. Евлогије има 28—29 година, косе у вис подигнуте, носи наочаре. Препоручује се свима полиц. и општинским властима да овог дефрауданта у својим домањима најживље потраже, и пронађеног спроведу Управи гр. Београда с позивом на Бр. 24180.

Јован Ђорђевић, хлебарски момак, ноћу између 15. и 16. т. м. покрао је свога гаџу Јордана Трајковића, хлебара из Пожаревца па

побегао. Јован је однео собом један чабар, 25. празних цакова и 115 динара у готовом новцу. Он је стар 35 година, средњег раста, дугих, сувих образа, плавих очију, смеђе косе, дугих, ретких и риђих бркова, обријане браде; од одела има плав капут и прслук, беле панталоне и на ногама ципеле. Препоручује се свима полиц. и општинским властима, да за Јованом наредe живу потеру и у случају проналаска стражарно га упуте начелству округа пожаревачког с позивом на Бр. 11119.

Ката — Марија — Стојка — Будимка жена **Младена Јовановића**, циганина пам-

баса, картањем и врачањем преварила је више лаковерних особа у Београду, па по том побегла. Она је стара око 50 година, средњег раста, проседа. Позивају се све полицијске и општинске власти да ову врачару и варалицу живо потраже и нађену спроведу Управи града Београда с позивом на Бр. 23651. Она обично путује са својим мужем Младеном по вашарима. У циљу проналаска износимо њену верну фотографију из почетка ове године.

Флорса Валан, служавка, осуђена је темишварским судом на 6 месеци затвора због крађе, али је пребегла у Србију. Она је стара 33 год., родом из Тамниш-Ковина, лица округа

и румена, очију граорастих, косе и обрва кестењаво-угаситих, пуна, средњег стаса. На молбу аустројског посланства у Београду препоручује се свима полицијским и општинским властима да Флорсу живо потраже и у случају проналаска притворе је и известе Министарство Унутрашњих Дела, с позивом на ПБр. 17936. ради добивања даље наредбе.

Вукола Станић, ковач из Ужица, 18 тек. мца. по подне убио је из пушке Јеврема Цузовића надничара из Ужица и по извршеном делу побегао. Убица има 32 године, раста је средњег, бркова прих, у опште је смеђ. Позивају се све полицијске и општинске власти, да Вукола у својим домањима најживље потраже, и пронађеног спроведу начелству округа ужичког с позивом на Бр. 6496 УБр. 24337.

ОБЈАВА

Димитрије — Думитрашко Стајкуловић, из Вратне у срезу брзопаланачком, стар до 25 година, средњег раста, доста развијен, у опште црномањаст, лица сувоњавог, бркова прих, пуних, кратких, говори румунски и српски, од одела има беле чакшире, куделну кошуљу са везеним напрсјем, на глави црну јагњећу шубару, бос, — решењем начелника среза поречног Бр. 4021. стављен је под кривичну истрагу и у притвор за дело из §§ 237. и 241. т. 7. и 8. кривич. закона. Па како је ноћу између 1. и 2. јуна т. г. побегао из притвора, и према извештају истог начелника од 8. т. м. Бр. 5740 извршио разбојништво над Маријом Марјановић из Јабуковца, из тога се види да се одметнуо од власти у намери да

да чини казнима дела. Зато начелство округа крајинскога, на основу чл. 8. и 9. закона о јавној безбедности и § 243. кривичног закона позива Димитрија — Думитрашка да се у року од 20 — двадесет дана, од када ова објава изађе у «Српским Новинама», пријави најближој полицијској власти с позивом на Бр. 7426 или начелнику среза брзопаланачког с позивом на Бр. 5740.

Ако се у остављеном року не пријави ма којој полицијској власти, начелство ће га опадити за хајдука.

Бр. 7426. Из канцеларије начелства округа крајинскога 13. јула 1905. г. у Неготини.